

SOCK20: Kandidatkurs 15 hp

Seminariedatum: 2024-01-11

Hjulet snurrar men hamstern är död

en teoretisk studie om begreppen social acceleration, resonans och tid

Författare:
Agnes Söderberg
Filippa Gunnarson

Handledare:
Jan-Olof Nilsson

Abstract

- Arbetets art:** Kandidatuppsats
- Sidantal:** 44 sidor
- Titel:** Hjulet snurrar men hamstern är död - *en teoretisk studie om begreppen social acceleration, tid och resonans*
- Författare:** Agnes Söderberg, Filippa Gunnarson
- Handledare:** Jan-Olof Nilsson
- Datum:** 2024-01-08
- Sammanfattning:** Samhället präglas av en ökande social acceleration där teknologisk utveckling och strävan efter effektivisering, påverkar arbetslivet och skapar nya sätt för individen att uppleva tid. Genom att tillämpa begrepp som social acceleration, resonans och tid undersöker uppsatsen samspelet mellan dessa i förhållande till de senmoderna fenomenen gränslöst arbete och prekarisering.
- Målet är att bidra med nya insikter och analysera hur begreppen samt fenomenen relaterar till varandra med utgångspunkt i dagens arbetsliv och samhälle. Mot bakgrund av syfte och litteraturstudie genomförs en analys och diskussion där slutsatsen betonar behovet av medvetenhet om den pågående accelerationen och dess konsekvenser.
- Nyckelord:** *Social acceleration, resonans, alienation, tid, prekariat, gränslöst arbete*

Innehåll

Del I Inledning, syfte och metod	5
1 Inledning.....	5
1.1 Syfte och frågeställning	7
1.2 Avgränsning	8
1.3. Disposition.....	8
1.3.1 Vår bakgrund och förförståelse.....	9
2 Metod.....	10
2.1.1 Vetenskapsteoretisk utgångspunkt.....	10
2.1.2 Socialkonstruktivism.....	10
2.1.3 Hermeneutik.....	11
2.2 Genomförande	12
2.2.1 Sökstrategi.....	12
2.2.2 Bearbetning av litteratur.....	13
2.3 Metoddiskussion.....	14
2.3.1 Kritisk granskning av källor.....	14
2.3.2 Reflektion	15
Del II Teoridel	17
3 Social acceleration	17
3.1 Social acceleration.....	17
3.1.2 Accelerationens tre områden	18
3.1.3 Accelerationens risker.....	20
3.1.4 Situativ identitet.....	21
3.1.5 Accelererat livstempo	22
3.2 Autonomi.....	23

3.3 Det goda livet.....	24
3.4 Resonans.....	25
3.5 Alienation.....	25
3.6 Resonansaxlar.....	25
4 Tid	27
4.1 Social tid.....	27
4.2.1 Tidsupplevelse.....	28
4.2.2 Tidsuppfattning och tidserfarenhet.....	29
4.3. Tid är pengar.....	30
4.3.1 Klocktid.....	30
4.3.2 Varufiering av tid.....	31
4.4. Att förhålla sig till och organisera tiden i relation till social acceleration.....	31
5 Senmoderna fenomen.....	34
5.1 Prekariatet	34
5.1.1 Utmärkande för prekariatet.....	34
5.1.2 Vem är prekariserad.....	36
5.1.3 Prekariserad tillvaro.....	36
5.2 Gränslöst arbete.....	38
5.1.2 Olika former av gränslöshet.....	39
Del III Analys och diskussion.....	41
6.1 Analys och diskussion	41
6.2 Avslutande reflektioner.....	44
6.3 Förslag på vidare forskning.....	45
Referenser.....	47

Förord

Där satt den! Efter en period av uppsatsskrivande har vi äntligen gått i mål. Dessa veckor har präglats av ett spektrum olika känslor och tankar med både motgångar och framgångar.

Vi vill rikta ett stort tack till vår handledare Jan-Olof Nilsson för sitt stöttande, engagerande och vägledande driv, men främst vill vi tacka varandra för ett gott samarbete där våra olikheter och likheter har kompletterat samt inspirerat varandra och till slut lett fram till vår färdiga kandidatuppsats.

Tack!

Agnes Söderberg

Filippa Gunnarson

Del I Inledning, syfte och metod

I Inledning

Kalle föds, går i skolan tills han tar studenten, pluggar på universitet och kommer ut i arbetslivet. Det han inte vet är en värld som väntar honom där han kommer betraktas som en prestationsmaskin och en hamster i ett hjul. Hjulet symboliserar samhällets accelererande tempo där Kalle måste springa snabbare i hjulet för att hinna med resten. Kalle vill bromsa men det är för sent, han är redan för trött.

Fig. 1. En samhällsmedborgare fast i “ekorrhjulet”, det som i titeln återspeglar en hamster och sitt hamsterhjul. Med denna illustration vill vi belysa hur individen är begränsad av materiella gränser och hur den jagar efter tiden som idag i vår mening blivit ett privilegium (designad av Filippa Gunnarson).

“Det är viktigt att vi inte blir fartblinda.”, “Fint sagt, nu går vi vidare!”
(Jönsson, 2023, s 29)

Under utbildningens gång har vi stött på områden som behandlat prekarisering, work-life balance, digital- och gig-ekonomi. Vi har diskuterat hur dessa områden utvecklas och tar mer plats i det moderna samhället, vilket hjälpt oss förstå hur samhällsliga, globala strukturer och processer förhåller sig till arbetslivets organisering och utveckling. Den oundvikliga sociala accelerationen väckte vårt intresse som arbetstagare, ungdomar i dagens samhälle och som studerar Human Resources med en sociologisk inriktning. Vår nyfikenhet fick oss att lyssna på avsnittet “Hartmut Rosa och resonansen” från podcasten “Filosofiska rummet” av Sveriges Radio, som skildrar det dystopiska moderna samhället. Detta avsnitt gästades av filosofen Jonna Bornemark, sociologen Bo Isenberg och nationalekonomen Andreas Bergh, och leddes av Lars Mogensen (Mogensen, 2023). Den tyska sociologen och filosofen Hartmut Rosa har genom sina verk utforskat begrepp som hjälpt oss att forma en förståelse av ett samhälle i förändring. I Rosas verk, liksom i poddavsnittet, diskuteras begreppen; tid, social acceleration samt resonans. Samtidigt som fenomenen gränslöst arbete och

prekarisering blivit alltmer påtagliga, har det hos oss i sin tur uppstått frågor om hur dessa aspekter samspelar med Rosas teori. Detta poddavsnitt kom att lägga grund för vår uppsatsidé och den problematik vi anser komma skall i arbetslivet och som ingen har riktigt förvarnat om.

Att vara fast i ett så kallat "ekorrhjul" eller leva "inrutat" är inget nytt, på samma vis som gränslöst arbete och prekariatet är väl beforskade och inte är helt nya begrepp. Som skribenter för denna studie, vill vi därför utgå från ett annat narrativ, det vill säga Hartmut Rosas, för att få ett nytt perspektiv vad gäller förståelsen av vårt samhälle. Frågan är därför hur dessa samhällsliga fenomen utvecklats och påverkats av de begrepp Rosa behandlar, det vill säga tid, social acceleration och resonans. Det öppnades en nyfikenhet hur denna samhällsutveckling förhåller sig. Handlar det om individuella val, och rör det sig i så fall en rent av vilja eller oro, och oro för vad isåfall? Vi ser idag en verklighet i vårt västerländska moderna samhälle av investerare, säljare och konsumenter, med intresse och nyfikenhet av förbättring och en vilja mot att nå resonans. Resonans som i detta samhälle kan yttra sig genom ett konsumerande tillvägagångssätt, såsom att köpa den lyxiga bilen som syns i reklamen. Det handlar således om en önskan att nå meningsfullhet i stort som smått. Detta eftersom den frihet som bilen associeras med, ger frihet som i sin tur associeras med resonans. Det går att diskutera kapitalismens del i denna samhällsutveckling, och om dess plats i bidragandet till ett konsumentssamhälle, stressen det ekonomiska systemet bär med sig samt hur människors tid och arbetskraft varufieras. Återigen ställer vi oss frågan, hur de så kallade individuella valen - inte kan ses så individuella, när individen socialiseras in i detta samhälle, fyllt av förväntningar och viljor.

Våra ögon öppnades för nutida samhällsliga paradoxer. Såsom hur användandet av teknik i arbete ska förenkla och effektivisera, men ändå känner vi oss mer stressade än någonsin. Eftersom detta är något vi diskuterat och mött i vår utbildning kände vi direkt att det hade varit intressant att djupdyka i samspelet av dessa begrepp och fenomen.

Det moderna välfärdssamhället påstås gå mot en tidskultur av tidsnöd i relation till den sociala accelerationens påverkan och höga tillväxttakt. Till följd av att som individ konkurrensmässigt gå under som irrationell tidsanvändare och varufieringen av tid, har tid blivit pengar och därmed en hektisk tyrann. Å ena sidan skapar sättet som människor hanterar och använder tid inom en kultur social tid, å andra sidan organiserar människor sina sociala liv utefter tidskulturen. I vardagen anpassar vi oss till arbete och fritid efter den konstgjorda klockan för att orientera oss i den sociala accelerationens moderna samhälle. Men trots att klockan är något vi upplever dagligen, har vi svårare att förstå vad tiden *faktiskt* är (Adam, 2004). Den sociala tiden är ständigt integrerad i vår tillvaro. Dagligen arbetar människor i sin vardag för att få livet att gå ihop. Tiden kan även ta form i människans liv som helhet relaterat till olika åldrar och faser bestående av olika förväntningar och krav på vad som bör hända i respektive ålder. Ur ett ännu vidgat perspektiv kan tid observeras som tidsålder i vilken människan befinner sig i relation till generationer och vad den bär med sig från sitt tidsskifte. Den sociala tiden ges en unik prägel beroende av de specifika händelser i det samhälle den sker. Den bör därav inte betraktas som något tydligt konkret, utan i relation till sin omgivning och full av sociala handlingar och händelser. Den konstgjorda tiden präglar vardagen där vi orienterar oss i den sociala accelerationens moderna samhälle (Heidegren, 2014). Att redogöra för och diskutera begreppet tid som utgör en central del av den sociala accelerationen, möjliggör en mer djupgående förståelse av accelerationens effekter inom arbetslivet.

I vår studie är begreppen social acceleration och resonans centrala för att förstå dynamiken inom olika yrkesområden samt människors relation till arbete och samhället. Hartmut Rosa hävdar att sociologiskt tänkande uppstår ur en kritisk drivkraft, där en initial obalans eller oönskad förändring utgör grunden för reflektion över sociala relationer (Heidegren & Wittrock, 2014). Han betonar att sociologi och samhällskritik är nära kopplade, då båda berör de sociala förutsättningarna för ett gott liv och de hinder som kan försvåra det. Hartmut Rosas resonansbegrepp introduceras då han föreslår att om acceleration är problemet, kan resonans vara lösningen (Rosa, 2019). Rosa avvisar idén om att sakta ner, vilket han kallar deacceleration, och argumenterar för att problemet måste definieras mer precist. Moderna samhällen genomgår systematiska förändringar i sina tidsmässiga strukturer, vilket han betraktar som acceleration. Resonans blir då en nyckelkomponent för att förstå och skapa meningsfulla relationer i en accelererande vardag. Han menar vidare att livet handlar om kvaliteten på ens förhållande till världen och hur människor upplever och positionerar sig i förhållande till den. Resonans blir ett sätt att uppnå detta, där människor känner gensvar och känner sig hemma och trygga. Begreppet resonans blir därmed relevant för att undersöka och analysera hur människor navigerar och skapar meningsfullhet i en accelererande modernitet.

1.1 Syfte och frågeställning

Den sociala accelerationen blir mer och mer ofrånkomlig i takt med det moderna konkurrenssamhället. Samhällets mer jämförande och konkurrerande klimat tillsammans med den snabba tekniska utvecklingen och satsningar på effektivisering är ett faktum som inte undgått någon.

Syftet är att nå nya idéer och tankar genom att läsa dessa arbetslivsfenomen i ett nytt ljus. Med bakgrund mot vår framtida profession fann vi det intressant att se hur dessa begrepp förhåller sig till nutida komplexa fenomen som berör en föränderlig arbetsmarknad och människans möte med de samhällsförändringar som följer av den sociala accelerationen. Vi ser även den samhälleliga nödvändigheten av hur detta verkar i samtid med varandra och vilken påverkan det kan få. Utifrån denna bakgrund är syftet med uppsatsen att;

Beskriva begreppen; social acceleration, resonans och tid samt fenomenen; gränslöst arbete och prekarisering och se vad Rosas beskrivning av begreppen kan tillföra läsningen av fenomenen i syfte att problematisera tidigare tankar mot nya idéer för att kunna tillhandahålla nya insikter.

Inom ramen för syftet preciseras följande frågeställning;

- *Hur ser samspelet ut mellan Rosas syn på begreppen; social acceleration, resonans och tid med de arbetsrelaterade samhällsfenomenen; gränslöst arbete och prekarisering?*

1.2 Avgränsning

Tid är ett mångfacetterat begrepp. Det kan beskrivas som något instrumentellt och mätbart genom olika system att organisera tiden på, såsom klockor eller kalendrar. Den kan även utgöra något objektivt, oberoende av människors medvetande av den i mer fysiska termer, eller också i människans medvetande och ta form i tidsuppfattningar och upplevelser och mycket mer. I denna uppsats avgränsas tiden till att i synnerhet behandlas som instrumentell och sinnlig då vi som skriver uppsatsen anser att det har en relevant anknytning till vårt huvudbegrepp som är social acceleration. Vi är medvetna om att avgränsningen inneburit att vi förbiser centrala aspekter som kunnat gett oss en djupare förståelse av tid genom att inkludera dimensioner som fysik, filosofi eller kosmos, och att avgränsningen således inte är helt oproblematiske.

Eftersom social acceleration är ett övergripande begrepp är vi medvetna om att vi inte har tagit hänsyn till samtliga komponenter av begreppet. De tre fenomenområdena som utgör social acceleration, teknisk acceleration, accelererande sociala förändringar samt livstempots acceleration, förklarar relationen för hur accelerationen verkar och hur de avlöser varandra. I uppsatsen avgränsas social acceleration till hur de på individnivå kan te sig och inte utifrån teknologins roll i sig, utan snarare resultatet av den.

I uppsatsen har en kraftig avgränsning gjorts med tanke på begreppet resonans vidd. För att finna begreppet applicerbart samt hanterbart för vår studie har vi tagit fasta på igenkännbara begrepp som alienation och autonomi, för att få en övergripande tolkning och förståelse av begreppet som i uppsatsen avgränsas till hur man uppnår meningsfullhet på olika sätt.

1.3 Disposition

Uppsatsen går att se som indelad i tre delar. Inledningsvis ges en övergripande inblick av vår problemformulering, bestående av inledning, syfte och metod. Här redogörs genomförandet, vår behandling av källor samt kritisk reflektion av arbetet. Detta efterträds av nästa del som utgör ett omfattande teoriavsnitt, till följd av att uppsatsen är teoretisk grundad i tidigare forskning. Detta avsnitt innehåller redogörelse av begreppen; social acceleration, resonans och tid, samt valda aktuella fenomen för arbetslivet i det moderna samhället; gränslöst arbete och prekariatet. Den avslutande delen består av ett analys- och diskussionsavsnitt där vi med bakgrund av givna frågeställning, försöker läsa fenomenen och begreppen i ett nytt sken och upptäcka samband. Denna del avslutas även med en återkoppling av kritisk reflektion samt förslag på vidare forskning.

Uppsatsens *första del* består av ett metodavsnitt. I metodavsnittet presenteras vårt tillvägagångssätt, vad gäller alltifrån uppsatsens teoretiska utgångspunkt, sökande samt hantering av källor. För att belysa vår metodologiska medvetenhet och insikter samt en transparens, avslutas avsnittet med en reflekterande del.

Teoriavsnittet som utgör uppsatsen *andra del* berör huvudsakligen att beskriva och lyfta fram det centrala kring respektive begrepp och fenomen. Här har avsnittet, med hänsyn till uppsatsens tidsram, relevans och omfattning, fått avgränsas till att beröra vad vi ansett är av relevans i förhållande till vårt i metodavsnittet fastställda problemformulering. Detta trots att begreppen i synnerhet uppvisat en betydande grad av komplexitet och svårighet i att avgränsa till följd av de är en del av flera samverkande faktorer och mångtydiga i sin kontextuella

natur. Mer detaljerat om exkludering i avsnitt 1.2 *Avgränsning*. Genomgående har begreppen och fenomenen i detta avsnitt behandlats ur ett sociologiskt och arbetslivsperspektiv.

I uppsatsens sista och *tredje del*, förs en diskussion och analys som avser svara vårt syfte och frågeställning om hur begreppen interagerar och samspelar med valda nutida omdiskuterade arbetslivsfenomen. Det analyserande och diskuterande avsnittet i uppsatsens tredje del hade med fördel kunnat delats upp i delrubriker om hänsyn tagits till att den bör vara lättläst. Vi ansåg detta dock som dels problematiskt med bakgrund till i synnerhet till att begreppen är så intimt sammanvävda, dels i relation till vårt syfte som är att se hur just begreppen och fenomenen samspelar. I det hänseendet kommer analys- och diskussionsavsnittet behandla alla begrepp och fenomen. För mycket rubricerade menar vi även kan "döda" den annars mer flytande diskussionen. Avslutande framställs idéer om fortsatt forskning samt en reflektion som återkopplar till vad som lyfts under metodavsnittet i uppsatsens första del.

1.3.1 Vår bakgrund och förförståelse

I en tolkande studie är det mycket centralt att redogöra för vår förståelse eftersom det är vi som skriver att studien kommer skapa mening av vår tolkning av text som i hög grad är baserad på personliga erfarenheter och omdömen. Individuella erfarenheter utgör en komponent som kan forma en forskares förförståelse (Grimen och Gilje, 2007). Våra erfarenheter bildas i den verklighet vi lever i, som just nu för oss båda är i det moderna konkurrenssamhället som vi skildrar. Vi påverkas därför liksom alla andra individer av den acceleration vi befinner oss i, på både gott och ont. Samtidigt som vi får se den betydande vågen av teknisk utvecklings innovation och global sammanlänkning som möjliggör integration, står vi liksom alla andra även i blåsvädret förorsakat av den oförutsägbarhet och nya krav på förväntningar som denna tid bär med sig. Vi har således skapat oss uppfattningar av den tid som vi lever i, och därmed även de begrepp vi beforskar. Vi kan båda bekräfta att våra personliga erfarenheter och uppfattningar av begreppen och fenomenen mest resulterat i en neutral nyfikenhet. Vi anser således inte att vi gått in medvetet i denna process med en stark agenda och således sökt efter information som bekräftar egna förutfattade meningar i en bekräftelsebias. Vi har snarare upplevt att vi kunnat se fler perspektiv i vår läsning och resonemang för att kunna problematisera och slutligen närma oss ett svar på vår frågeställning.

Förutom det faktum att vi rent existentiellt är en del av den verklighet vi beforskar vilket hos oss väckt en nyfikenhet, så är vi båda studenter vid Lunds universitets Human Resources kandidatprogram med inriktning sociologi. I detta program och i denna inriktning har vi båda stött på samma litteratur samt lärare som skapat för oss en referensram vad gäller tidigare liknande berörda studerade områden som berörts samt valda perspektiv. De övriga komponenterna som Grimen och Gilje (2007) menar är en del av forskarens förförståelse som berör begrepp och språk samt trosuppfattning. Detta förklaras av att ha liknande övertygelse och uppfattning av komplexa begrepp, där vi exempelvis redogör för det komplexa begreppet tid i teoriavsnittet. Det är centralt att belysa vid en teoretisk uppsats av tolkande karaktär att vi kommer tolka den litteraturen som bygger uppsatsen. Ett tolkande som i viss mån skapar mening, baserade på våra värderingar och oss som personer som redogjorts för ovan.

2 Metod

2.1 En teoretisk undersökning

Att studien är teoretisk innebär att tidigare relevant forskning på området om social acceleration, tid och resonans lägger grunden för kommande analys och diskussion. Nyhlén påpekar att läsning, analys och tolkning av vetenskapliga texter utgör väsentliga inslag i processen av "vetenskapligt kunskapsökande arbete" (Nyhlén, 1999, s. 53).

Backman (2016) beskriver hur den snabbt växande kunskapsmassan som konsekvens av det informationsöverflöd som råder, resulterat i ett växande behov av forskningsöversikter. Litteraturgranskning, genom att som kärna sammanfatta och integrera tidigare studier, är att betrakta som en form av forskningsprocess i sig. Det ska liksom övriga forskningsdiscipliner involvera lika systematiska och noggranna forskningsmoment. Backman (2016) beskriver den översiktliga forskningsprocessen som; fråga, problemformulering, litteratursökning, evaluering, urval, analys, tolkning och rapport.

Mertens (2014) noterar två huvudsakliga syften med en litteraturgranskning. Den kan fylla ett förberedande syfte för skribentens egen kunskap, eller så kan den i sig själv utgöra ett självständigt mål av att nå en fördjupad förståelse av ett givet område. I vårt fall förstod vi initialt i arbetet med denna uppsats att de valda begreppen; social acceleration, tid och resonans, ännu inte erhåller en tydlig definition hos oss som skriver uppsatsen eftersom det är relativt föränderliga och nutida begrepp och fyller enligt oss efter en snabb inblick i området ett värde av att diskuteras. Till följd av att området även av oss var relativt outforskat, förstod vi att det blir problematiskt att hinna med samt ha möjlighet att djupdyka i begreppens innebörd samt ordna en tydlig enhetlig definition. Det skulle innebära allt för många risker, såsom att vår uppfattning skiljer sig från andras eller att relevanta variabler förbises till följd av vår bristande kontextuella förståelse. Eftersom målet med uppsatsen är att sammanställa och granska befintlig forskning för att skapa en översikt över kunskapsläget, och inte enbart förberedande för egen forskning, fyller Mertens andra syfte av litteraturgranskning "as an end in itself", en funktion i denna uppsats (Mertens, 2014, s. 90).

2.1.1 Vetenskapsteoretisk utgångspunkt

2.1.2 Socialkonstruktivism

Att redogöra det vetenskapsteoretiska och metodologiska ramverket för uppsatsen är centralt eftersom det i sin tur påverkar valet av datainsamling och analys. Detta följer av att varje skribent bakom en forskningsstudie har förutfattade idéer, insikter eller hypoteser som formar ett vad Alvesson och Sköldbberg (2008) beskriver som ett tankebagage. Vidare beskriver de hur skribenten genom att diskutera och dela sin syn vad gäller filosofiska centrala vetenskapliga områden, kontextualiserar och skapar en betydelse för studien (Alvesson & Sköldbberg, 2008).

Denna uppsats kommer utgå från socialkonstruktivism där verkligheten beskrivs som en social konstruktion (Alvesson & Sköldbberg, 2008). Detta bekräftar Mertens som beskriver socialkonstruktivism som ett av tre paradigmen som inte sällan associeras med hermeneutiska och kvalitativa studier. De övriga paradigmen; positivistisk samt emancipatorisk, kopplas den första till kvantitativa studier och den senare till kritisk teori. Mertens (2014) beskriver vidare hur individer i detta paradigm är socialt konstruerade och att man som forskare därför bör

sträva efter att förstå den komplexa världen av upplevd erfarenhet från de konstruerades perspektiv. Alvesson & Sköldberg (2008) skildrar Berger och Luckmann om hur individen befinner sig i en verklighet som kan vara drömande eller huvudsakligen intersubjektiv vardagsvärld. I denna vardagsvärld beskrivs människorna som en flexibel varelse, söka efter viss stabilitet som utgörs av social ordning som kan likställas vid ett behov av sammanhang. Upplevelsen av "själv":et utvecklas i meningsfull interaktion med andra och på så vis utgör den sociala ordningen, såsom institutionalisering och habitualisering, en mänsklig produkt. Den sociala ordningen kan ta form genom vanor, dels sådana som utövar en social kontroll i form av rättsväsendets bestämmelser, dels i sociala relationer om vanor, rutiner och dömande i handlanden. Institutionaliseringen byggs på en gemensam acceptans och praktik där vanor och kategoriseringar etableras och överförs mellanmänskligt, vilket resulterar i skapande av bestående mönster och samhällsstrukturer. Efter etablerandet kan dessa institutioner bli objektifierade och alierade, där människor blir avståndstagande från sin egen aktivitet och praxis. Behovet av sammanhang ter sig inom och mellan institutionerna. Kunskapen om denna skapade objektiva värld beskrivs ha en tvåsidig påverkan genom att individerna uppfattar denna sociala verklighet, samtidigt som de är med och skapar den genom riter, vanor eller legitimeringar (Alvesson & Sköldberg, 2008). Dessa antaganden om kunskap som socialt konstruerad av individer och att som studerande på området bör sträva efter att förstå den komplexa verkligheten av upplevd erfarenhet från individernas perspektiv, utgör grundläggande antaganden för socialkonstruktivism (Mertens, 2014).

Denna metodansats medför en grundsyn vad gäller ontologin och epistemologin. Ontologin beskriver teorin om det existerande, hur verkligheten är beskaffad, medan epistemologin handlar om teorin om hur man når kunskap och kunskapsproduktion (Fejes & Thornberg, 2019). Vid en socialkonstruktivistisk utgångspunkt anammats en ontologi, en verklighetsuppfattning, om verkligheten som socialt konstruerad formad av sociala processer såsom interaktioner och tolkningar och meningsskapande aktiviteter hos individer och grupper. Epistemologi inom det socialkonstruktivistiska paradigmet framhäver att kunskap inte är en objektiv spegling av en extern verklighet, utan ett resultat av människors aktiva handlande och tolkning. Detta betonar vikten av att som den studerande förstå denna komplexa verklighet genom att analysera de som verkar i den (Mertens, 2014). Genom att ha denna utgångspunkt kan begreppen utforskas och definieras inom sociala och kulturella sammanhang genom att undersöka deras hur begreppen ges mening genom interaktioner och relationer.

2.1.3 Hermeneutik

Mertens (2014) och Alvesson & Sköldberg (2008) beskriver hur hermeneutiken är kopplad till socialkonstruktivismen på det sätt att medvetandet är intentionellt, vilket innebär att det alltid riktas mot något objekt och används för att förstå och tolka meningar och underliggande intentioner. Genom att anamma detta förfarande som arbetsgång under skrivandets process har fokus varit på att förstå litteraturens innebörd och sammanhang. Westlund (2019) förklarar hermeneutik som att genom tolkning, förståelse och förmedlande kunna användas vid ett förmedlande av upplevelsen av fenomen. Detta bekräftar Alvesson & Sköldberg (2008) som utvecklar resonemanget om hermeneutiken som en viktig reflektionsform till följd av forskningen som en tolkande aktivitet, som drivs av en uttolkare som studerar andra uttolkare. Det är således av vikt att reflektera över vår egen förförståelse och tolkning under arbetsgången. Därav redogörs denna förförståelse under delavsnitt *1.3.1 Vår bakgrund och förförståelse*. I denna process understryks det interaktiva och sociala i forskningen, där metoden blir intimt kopplat till de teoretiska antaganden och begrepp som styr hur området tolkas och representeras (Alvesson & Sköldberg, 2008). Här har våra begrepp och valda

fenomen lagt en god grund för vår förståelse av området och gjort oss medvetna vad gäller vår avgränsning (som redogörs i avsnitt 1.2 *Avgränsning*). Denscombe (2009) beskriver hur en analys av tolkande karaktär behandlar frågor som fokuserar på hur och varför saker inträffar, vem som genomfört forskningen, när och var en studie genomförts och vilka alternativa förklaringar som finns. Eftersom hermeneutiken innebär ett av oss som skriver uppsatsen, tolkande förhållningssätt så har dessa frågor haft i åtanke under processen och analysen. I synnerhet fokuserar vi på den första av Denscombes frågor som speglar vårt syfte om att förstå samspelet mellan begreppen och fenomenen samt tydliggöra möjliga orsaker och verkan (Denscombe, 2009).

2.2 Genomförande

2.1.1 Sökstrategi

Eftersom uppsatsidén grundades utifrån ett poddavsnitt, kunde vi relativt smidigt gå vidare för att hitta relevant litteratur. Avsnittet behandlade begreppen; tid, resonans och social acceleration, som liksom våra senare valda fenomen; prekariatet och gränslöst arbete, vidare utgjorde våra sökord. De valda fenomenen och begreppen klargjordes efter en översiktlig undersökning på området över relevant forskning. Det var poddavsnittet och denna översiktliga inledande litteratursökning som hjälpte oss att kartlägga vårt intresse och påbörja sammanställning av befintlig forskning på området. Det specificerades ytterligare genom diskussioner mellan oss författare i samråd med vår handledare, som till slut vägledde vår identifiering och avgränsning av vårt problemområde. I enlighet med Febe Friberg (Friberg et al., 2022), anlades ett helikopterperspektiv genom vilket vi skapade en överblick av vårt bestämda avgränsade område av tidigare befintlig forskning. En inledande litteratursökning gjordes redan genom obligatoriska moment i kandidatkursen genom gemensamma diskussioner, seminarier och inlämningar. Sökprocessen är enligt Friberg et al., (2022) av vikt för att bedöma relevansen av litteraturen för en senare analys, där aspekter som val av sökord och vilka kriterier som fanns för urvalen framläggs. Kriterierna innehåller det som valdes, så kallade inklusionskriterier, samt det som valdes bort vilket benämns som exklusionskriterier (Friberg et al., 2022).

De inledande sökorden valdes med anknytning till poddavsnittet, där dessa innehöll *resonance*, *resonans*, *social acceleration*, *tid*, *tidsuppfattning*, *tidlös tid* och *time*. För att få en balanserad och bredare överblick söktes alltså dessa på både svenska och engelska. När vi bestämt oss för vilka teorier vi skulle sätta i perspektiv mot Rosas så uppstod vidare sökord; *gränslöst arbete*, *remote working*, *prekariatet*, *arbetsklasser*.

Samtlig litteratur söktes i metasökverktyget LubSearch och bibliotekskatalogen LubCat, som är den gemensamma bibliotekskatalogen för samtliga bibliotek inom Lunds universitet. Anledningen till valet av databasen LubSearch är då det söker igenom flera sökmotorer samtidigt, vilket är fördelaktigt för att effektivisera samt ger omfattande resultat. På så vis förbättrar det möjligheten att hitta relevanta källor för uppsatsens syfte och frågeställning. Genom att även söka i LubCat, fick vi tillgång till information om vilka fysiska böcker som fanns att tillgå, vilket ytterligare effektiviserade vårt litteraturval. De inklusionskriterier vi hade var att det skulle vara av vetenskapliga karaktär, samt öppna och tillgängliga att läsa. Tonvikt låg på att försöka hitta litteratur från de senaste åren, men i de fall urvalet blev för snävt korrigerades sökningen till några år äldre. Vi fokuserade på att arbeta med inklusionskriterier snarare än exklusionskriterier, för att inte riskera att begränsa oss.

Fokus lades på användning av flera originalkällor, (däremot översatta till engelska) från Hartmut Rosa. Dessa användes för att få förstahandsinformation från Rosa själv, för att undvika förvrängningar av informationen. Källor av professorn i sociologi, Carl-Göran Heidegren, har använts flitigt. Anledningen till det var att få sammanfattningar och analyser av Rosas ståndpunkter som gav andra perspektiv och ingångar för att underlätta och bredda vår förståelse av hans begrepp och göra det hanterbart för oss som var nya inför begreppen. Boken *Acceleration, Modernitet och Identitet: Tre essäer* - är en originalkälla av Rosa, men med ett inledande kapitel av Carl-Göran Heidegren och Jon Wittrock.

2.2.2 Bearbetning av litteratur

I början av problemformuleringsfasen är det av största vikt att val av teorier väljs med omsorg samt att tidigt i processen ställa sig reflekterande och kritiska frågor i förhållande till valet av teorierna (Friberg et al., 2022). Då vi hade en tydlig ambition av att utreda Hartmut Rosas begrepp, gick det fort att avgränsa oss till hans verk eller åtminstone översatta verk.

Vid forskning på prekariatet och det gränslösa arbetet har det däremot använts artiklar, men eftersom dessa områden är väl beforskade ser vi ingen svaghet med att använda artiklar, då vi inte hade för avsikt att utreda begreppen specifikt, utan snarare ville ha en överblick av begreppen och därmed finna en definition vi ansåg mest relevant för vår studie och Rosas begrepp. Mot slutet av skrivandet av teoriavsnittet (den andra delen bestående av gränslöst arbete samt prekariatet) har vi med tiden kontinuerligt fyllt på och kommenterat på varandras resonemang samt försökt om en tanke dyker upp, gett förslag på en eventuellt relevant aspekt att ta upp senare. Våra olika kommentarer samt resonemang på samma område förenklade vårt samarbete av att fastställa det mest relevanta under skrivandet samt inför kommande analys. Genom att ställa våra olika tankar mot varandra, skapade det en bättre förståelse för teorierna, vilket således underlättade analys och diskussion.

En grundprincip vid användandet av en hermeneutisk disciplin är den hermeneutiska cirkeln. Detta innebär att tolkning och förståelse av den litteratur som studien bygger på, sker i en cirkulär process där förståelse för delarna bidrar till förståelse av helheten och helheten bidrar till förståelse av delarna. Denna process av ömsesidig påverkan bidrar till att vi som skriver denna uppsats ges möjlighet att fördjupa oss genom att backa, och sedan studera närmare igen (Grimen & Gilje, 2007). Denna process är liksom avsnitt 1.3.1 *Vår bakgrund och förförståelse* bekräftar, tolkande vilket innebär att vi bearbetat litteraturen tolkande och skiftat mellan ett del- och helhetsperspektiv där vi sett specifika delar. Vi har följt denna disciplin i stor utsträckning då vi upptäckt en begränsad omfattning vad gäller forskning på området som vi studerat. Begränsningen följer mest troligt av faktumet att vi valt att föra en nutida diskussion av specifika begrepp och fenomen i dagens moderna samhälle, vilket i sin tur innebär att vi bearbetat den litteratur vi hittat grundligt.

2.3 Metoddiskussion

2.3.1 Kritisk granskning av källor

Inom forskning gäller det att aldrig godta dokumentära källor “*som de är*” (Denscombe, 2019, s. 328). Trovärdigheten för källan bör fastställas där de använda datakällorna som använts har granskats med hänsyn till följande fyra grundläggande kriterier;

1. *Autenticitet* - går det att säkerställa att dokumentet är vad det utger sig vara, det vill säga om det är äkta och i original utan omskrivning eller förfalskning?
2. *Representativitet* - huruvida dokumentet är representativt för sin genre och därmed ett komplett dokument.
3. *Innebörd* - är innebörden enhetlig och klar eller finns det tendens till en jargong eller saker som behöver läsas mellan raderna?
4. *Validitet* - huruvida innehållet i dokumentet korrekt och befriat från fördomar (Denscombe, 2009).

Mot bakgrund av dessa fyra kriterier har vi med omsorg valt källor som vi anser uppnår kriterierna. Primärkällor som originaltexter från Hartmut Rosa tenderar att vara autentiska då de är direkt kopplade till hans egen forskning av social acceleration och resonans. Dessa anser vi även är representativa eftersom de ger en direkt inblick i den teori som framställs, där den varken innefattar tolkning av andra eller bearbetning av externa parter. Sekundärkällor å andra sidan, bygger på att ge en korrekt återgivning av originalkällan där Heidegren tydligt hänvisat och refererat till Rosas teorier och varit tydliga med när det är deras egna tolkningar. Av detta att döma, visar på noggrannhet och därmed pålitlighet vilket innebär att källorna uppnår autenticitet. Vidare strävar de efter att vara återgivande och därmed representativa för informationen av primärkällorna vilket alltså innebär att de uppnår representativitet. Det går däremot att kritiskt granska huruvida de verkligen uppnår kriteriet innebörd och validitet eftersom det finns sammanfattningar och tolkningar av originalkällan vilket riskerar att därmed utesluta detaljer eller förvrängning. Vid första anblick kan det anses som en svaghet att dessa tendenser finns, men det har varit ett medvetet val av oss då vi anser att sekundärkällorna är noga utvalda samt fångar upp Rosas perspektiv bra. Vi anser att sekundärkällorna som är en tolkning av originalkällorna de utgår ifrån är samstämmiga vilket ger tyngd och relevans för dessa som i sin tur stärker trovärdigheten och således validiteten. Genom att kombinera båda källtyperna kan det innebära en nyanserad och mer omfattande syn och förståelse på ämnena de berör.

Angående de artiklar och övriga källor vi valt som rapporter, har dessa kritiskt granskats. En vetenskaplig artikel är av fördel att använda då de presenterar ny kunskap genom dess resultat av empirisk forskning, samt innehåller analyser av tidigare forskning. Dessutom genomgår dessa källor en fackgranskning som syftar till att säkerställa högkvalitativ forskning tillåts publiceras (Friberg et al., 2022). Trots detta har vi fortfarande ställt oss kritiska under urvalet av artiklarna vi stött på för att skapa oss en egen uppfattning om det som redovisas både anses relevant, men även trovärdigt. Vi har dessutom hållit oss till litterära källor eftersom digital information inte alltid kan försäkras vara av god trovärdighet. Dokument på internet kan vara föråldrade eller icke granskade och därmed hålla dålig kvalitet (Denscombe, 2009).

Däremot kan en kritisk infallsvinkel vara att vi inte använt tillräckligt många källor för att återge begreppen tid, resonans samt social acceleration. För vardera område används relativt få källor för varje begrepp vilket vid första anblick kan verka onyanserat. Det valet har vi däremot medvetet gjort eftersom studien utgår från ett specifikt perspektiv, närmare bestämt

en sociologs perspektiv som denne har utvecklat. Därför anser vi att användandet av många sekundärkällor är relevanta då de har bidragit till att dels få ett grepp om hans infallsvinklar och teorier, men också då de styrker varandra. Däremot går det att diskutera hur väl dessa sekundärkällor anses tillräckligt pålitliga eftersom de är just sekundärkällor. Carl-Göran Heidegren som har medverkat på flera av källorna, är professor i sociologi vid Lunds universitet vilket styrker relevansen och trovärdigheten för källornas användning.

2.3.2 Reflektion

Inspirationen till uppsatsämnet fann vi som tidigare nämnt genom ett poddavsnitt. Ingen av oss hade förut berört eller ens hört talas om “social acceleration” eller “resonans” men fick samtidigt en aha-upplevelse av att lyssna på avsnittet och kände igen vissa aspekter av det som togs upp - som exempelvis det så kallade hamsterhjulet eller den omtalade diskussionen att arbeta från 9-17. När vi som författare har diskuterat kring detta och huruvida det varit till fördel respektive nackdel att vi stod helt nya inför begreppen drar vi slutsatsen att det är varken eller. En fördel vi ser är att även fast vi lever i det samhälle som vi beforskar, har vi en neutral inställning och begränsad vetskap om begreppen Rosa behandlar. En neutral inställning till ett uppsatsämne anser vi är positivt i den bemärkelse att vi inte har några förutfattade meningar och på det sättet utformar arbetet omedvetet i en viss personlig riktning. Vi anser oss vara objektiva i förhållande till uppsatsen och har en viss distans till diskussionen vi för. Däremot, har det varit tidskrävande samt omfattande att sätta sig in i helt nya och svårdefinierade begrepp. Detta för att kunna förstå det tillräckligt bra för att kunna översätta det i egna ord och förenkla till den grad att vår uppsats kan läsas av även de som inte befinner sig inom sociologins begreppsvärld och oberoende om man är familjär med Rosa eller ej.

Att genomföra en teoretisk undersökning har varit mycket lärorikt då det är första gången för oss båda som skriver denna uppsats. Detta påverkade oss på flera sätt i vårt skrivande. Till en början hade vi svårt att hålla oss till en tidsplan, eftersom vi inte visste hur lång tid respektive moment kunde förväntas ta. Metoddelens utformande och innehåll var inte heller helt självklart. Vi är även medvetna om att somliga rubriker i metodavsnittet kunnat tas bort eller kortats ner som gör sig mer aktuella i empiriska studier (exempelvis sökstrategi), och istället utvecklat andra (såsom teoretisk undersökning). I dessa problem vi stött på har vi haft mycket god hjälp av handledare som inspirerat, stöttat samt följt upp med avstämningar. Processen har varit utmanande eftersom en del varit nytt och osäkerheter har uppstått, men samtidigt mycket lärorik och spännande att prova nya vägar.

Grimen & Gilje (2007) förklarar hur vi, genom vårt valda tillvägagångssätt i en teoretisk studie med hermeneutisk disciplin, tolkar texter där det sällan finns en *korrekt* tolkning. Detta beskrivs som tolkningspluralism. Tolkningar som görs är dessutom påverkade av vår egen förförståelse som redogjorts för i avsnitt *1.3.1 Vår bakgrund och förförståelse*. Det är således viktigt att betona samt vara öppen med att tolkningar som vi som skrivit uppsatsen gjort, kan ha missförstått i relation till det som författaren egentligen önskade få fram. Vi har försökt haft ett öppet och nyfiket sinne under hela arbetsgången, varit öppna mot varandras tolkningar, inte dragit förhastade slutsatser eller tidigt hålla fast vid för starka övertygelser (Grimen & Gilje, 2007). Detta har gjorts genom många diskussioner både fysiskt och digitalt, för att komma med utmanande perspektiv samt att ha en överensstämmande inställning av nyfikenhet. Det har varit mycket intressant att agera tolkande eftersom vi arbetat med till viss del filosofiska begrepp, trots att det också många gånger varit utmanande på så sätt att det har varit omfattande och komplexa texter vi arbetat med.

Aktualitet är en faktor som är av vikt att uppmärksamma vid litteraturinsamling. För vissa studier kan tio år gammal litteratur anses tillhandahålla inaktuell och således irrelevant information, men för andra studier behöver det inte vara avgörande (Friberg et al., 2022). Då vi skriver om ett nutida problem kan det därmed diskuteras beträffande årgången av vissa källor och relevans av dessa eftersom vissa är äldre än tio år. Vi anser att de äldre källorna på både gränslöst arbete och prekariatet är värdefulla för att ge förståelse för hur utvecklingen skett över tid mot Rosas senare källor. De kan således identifiera orsakssamband samt mönster, där de äldre källorna berikar förståelsen av de senmoderna fenomenen. Vår uppsats berör ett nytt sätt att betrakta de grundligt undersökta fenomenen, vilket alltså styrker aktualiteten för våra källor då äldre ställs mot nyare vilket är en del av vårt syfte.

En del av vår litteratur vi använt är översatta samt på engelska. Detta kan innebära felöversättningar eftersom engelska inte hos någon av oss är vårt förstaspråk. De ord eller meningar vi varit osäkra på har vi översatt genom att göra sökningar i syfte att få en djupare insikt i de begrepps innebörd som vi varit lite osäkra på. I andra fall för att möjliggöra bäst förståelse för läsaren och minimera risken för felöversättningar har vi använt oss av direkta citeringar för att direkt få kontakt med författarens ord, som såklart hänvisats till källan.

Del II Teoridel

3. Social acceleration och resonans

I avsnittet nedan följer en redogörelse av sociologen Hartmut Rosas begrepp social acceleration samt ingångar till resonans. Avsnittet inleder med en generell beskrivning av social acceleration för att därefter definieras mer precist. Följaktligen förklaras accelerationens tre olika områden som sedan beskrivs som en autodynamisk återkopplingscirkel som förklarar sambandet emellan de tre områdena. Slutligen introduceras autonomi som härleder oss till resonansbegreppet och de infallsvinklar den ter sig inom.

3.1 Social acceleration

Hartmut Rosa argumenterar för att sociologiskt tänkande grundar sig i en kritisk drivkraft, utlöst av en känsla av obalans, vilket leder till reflektioner över sociala relationer och samhällets förutsättningar för ett gott liv, där begreppet "social acceleration" blir centralt för att förstå modernitetens utveckling. Rosa menar att en avsaknad av att vara tillfreds med rådande förhållanden i världen, bidrar till att reflektioner av sociala relationer inleds. Han anser att sociologi och samhällskritik är nära kopplade eftersom båda berör de sociala förutsättningar som råder för ett gott liv samt de hinder som kan försvåra det. Familj, arbete och utbildning är alla centrala förutsättningar för ett meningsfullt liv i det moderna samhället där vår studie tar hänsyn till och fokuserar på perspektivet arbete, men utesluter inte helt familj och utbildning. Sociologin som disciplin uppstod främst som respons på de samhällsförändringar som var associerade med moderniseringen. De klassiska sociologerna reagerade på dessa förändringar med både farhågor och förhoppningar och inte är Rosa helt olik till denna uppfattning då han ansluter sig till denna tradition genom att ytterligare inkludera begreppet social acceleration. Således blir Rosas utgångspunkt att skildra moderniteten som en utveckling av just *acceleration* (Heidegren & Wittrock, 2014).

Det senmoderna samhället kännetecknas av en ökad hastighet i förändringsprocesser där Rosa intresserar sig för att undersöka de tre distinkta fenomenområden som både accelererar, inte accelererar samt de som är obenägna att accelerera. Bland dessa förändringsprocesser identifieras tre olika dimensioner av acceleration; *teknisk acceleration*, *accelererande sociala förändringar* samt *livstempots acceleration* (Heidegren & Wittrock, 2014). Det första området, teknisk acceleration, avser den ökande hastigheten i *tekniska processer* såsom kommunikation och varuproduktion. Nästa område syftar till den *sociala förändringstakten*, där exempel som regeringar, trender och relationer utvecklas snabbt. Slutligen innefattar det tredje området känslan av att ha *ont om tid*, vilken uppstår när individer strävar efter att göra fler saker på kortare tid, vilket därigenom höjer det egna livs- eller handlingstempot. För att systematiskt och noggrant vidare undersöka den sociala accelerationen och dess etablerade roll för moderniteten, avser uppsatsen att analytiskt kategorisera dessa tre fenomenområden. De är logiskt åtskilda, men empiriskt sammankopplade på ett komplext och delvis paradoxalt sätt (Heidegren & Wittrock, 2014).

3.1.2 Accelerationens tre områden

Teknisk acceleration innebär avsiktlig ökning av hastigheten i riktade processer och fokuserar främst på teknologiskt ökad takt för transport, kommunikation och produktion. Den pågående accelerationsrevolutionen, från industriell till digital, har varaktigt omformat vår uppfattning om tid och rum. Ökade förflyttningshastigheter skapar en kulturell medvetenhet om att rummet krymper, då vår uppfattning av dess omfattning är kopplad till den tid och ansträngning som krävs för att övervinna det. Förmågan att snabbt omvandla materiella strukturer påverkar vårt förhållande till omgivande objekt, medan platslös kommunikation påverkar våra sociala relationer. Detta omkastar individuella och kollektiva identiteter från geografiska och sociala begränsningar och implicerar nya tidsstrukturer (Heidegren & Wittrock, 2014).

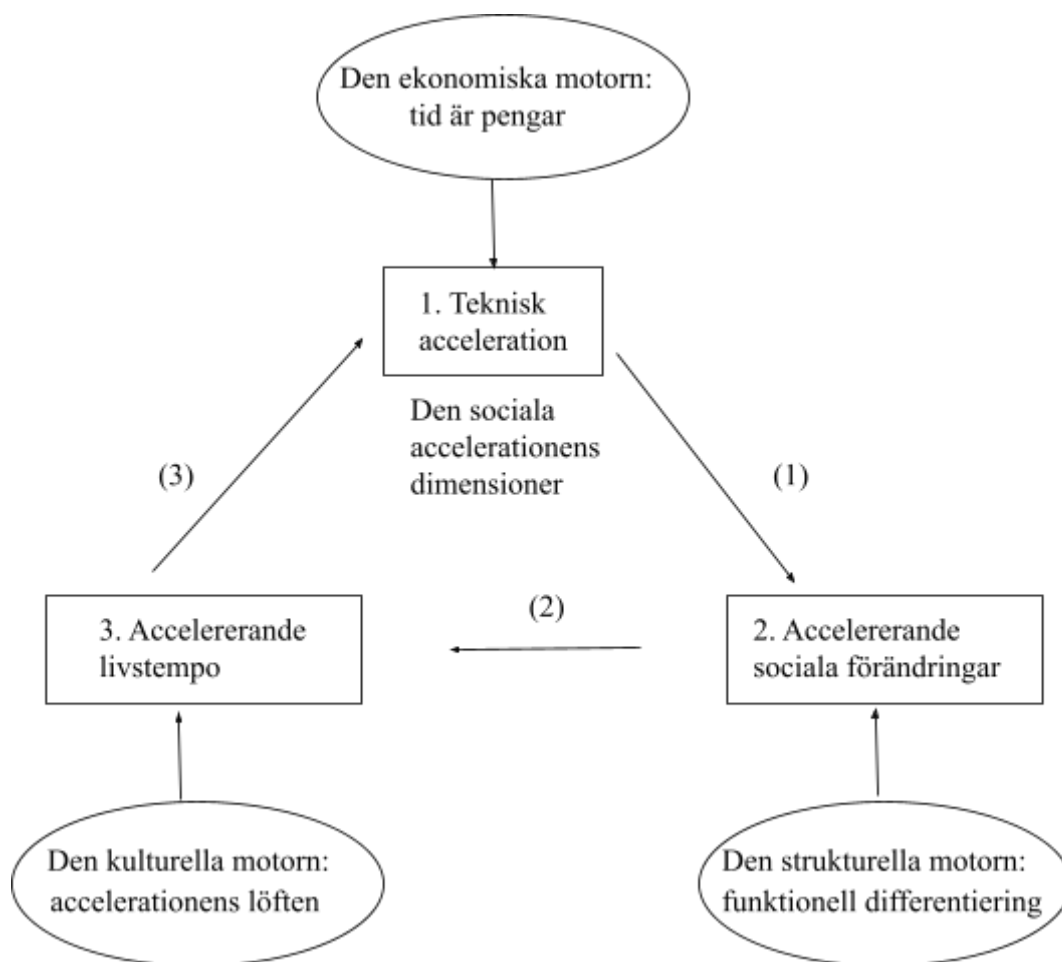
Att särskilja accelererande sociala förändringar från teknisk acceleration, är av både logisk och analytisk vikt, även om de historiskt sett ofta sammanfaller. Det hänvisar till hastigheten med vilken både praxis och handlingsorienteringar, samt associationsstrukturer och relationsmönster förändras. Förändringstakten antas öka, som när en tidskapitalistisk arbetsorganisation ersätts av en tayloristisk arbetsregim – alltså en form av social förändring och teknisk acceleration, men inte nödvändigtvis en indikation på ökad social förändringstakt i sig. Exempel på sociala accelererande förändringar inkluderar övergången från fyraåriga partiprogram till tvååriga, utan nödvändig teknisk koppling (Heidegren & Wittrock, 2014).

Social acceleration refererar till den accelererande takten av förändringar och händelser inom det sociala samt kulturella sammanhanget. Accelerationsformerna driver på varandra i en cirkel där den tekniska accelerationen driver på de sociala förändringarnas acceleration, vilka driver på livstempots acceleration, som i sin tur innebär att människor efterfrågar ytterligare teknisk acceleration och så vidare. Detta menar Rosa är en autodynamisk återkopplingscirkel. Hjulet drivs på av tre ytterligare faktorer som kallas motorer som låg till grund och startade cirkeln vid moderniseringens början. Den ekonomiska motorn avser den kapitalistiska ekonomin, som innefattar att tidsfördelar blir konkurrensfördelar. Den strukturella motorn syftar till samhällets uppdelning i delsystem och slutligen hänvisar den kulturella motorn till den moderna livshållning som innebär att vi inte får slösa bort tiden utan vi måste hinna med så mycket som möjligt (Heidegren & Wittrock, 2014).

Däremot ställs accelerationsformerna mot fem typer av uppbromsning, vilket innebär att de inte verkar helt fritt;

1. *Naturliga hastighetsgränser*: innefattar sådant som inte kan manipuleras, till exempel människokroppen och hjärnans begränsningar, eller reproduktionshastigheten för vissa råvaror.
2. *Långsamhetsoaser*: syftar till sådana platser/grupper som är helt eller delvis oberoende av accelerationen, till exempel religiösa sekter.
3. *Oavsiktliga bieffekter av accelerationen*: när uppbromsning uppträder som motreaktioner gentemot accelerationen kan det uppenbara sig så som trafikstockningar eller utmattningsdepression
4. *Avsiktliga bemödanden*: ska medvetet bromsa accelerationen genom exempelvis meditationskurser och retreats.
5. *Kulturella kristallisationsprocesser*: syftar till hur de accelererande sociala förändringarna paradoxalt sammanfogas med tankar om "historiens slut" eller möjligheten till att väsentliga förändringar har uttömts (Heidegren & Wittrock, 2014). Det antyder hur kulturella element formas i spåren av accelerationen samtidigt som det sker en utmattning av möjligheter till betydande förändringar.

Huruvida dessa accelererande och uppbromsande kategorier balanserar varandra, eller om accelerationen dominerar, är en fråga som Rosa reflekterar över. Han kommer följaktligen fram till att accelerationen tar överhanden och att ingen av de bromsande krafterna kan balansera accelerationens fortskridande, samt att den verkar självgående och oberoende av yttre drivkrafter (Heidegren & Wittrock, 2014).

Fig. 2. Bilden reflekterar en autodynamisk återkopplingscirkel mellan accelerationens tre dimensioner. Accelerationens cirkel och externa drivkrafter (Heidegren & Wittrock, 2014)

Teknisk acceleration ger upphov till nya former av uppfattning samt beteende och accelererar därigenom sociala förändringar. Exempel inkluderar järnvägar, bilar och internet som inte bara skapar nya yrken utan även ger nya möjligheter för individen. Samtidigt skapar detta behov av anpassning och en känsla av att hålla jämna steg med förändringarna. Teknisk acceleration fungerar som en stark påskyndare eller som Rosa förklarar likt en *katalysator*, för sociala förändringar (Figur 1, pil (1)) (Heidegren & Wittrock, 2014)

Följderna av denna rörelse innebär allt snabbare förändringar, där Rosa menar att en *“tröskel överskridits”* (Heidegren & Wittrock, 2014, s. 14). Detta medför att vi inte längre upplever förändringar som *“förändringar av fasta strukturer”* (Heidegren & Wittrock, 2014, s. 14)

utan som en mer allmän och fundamental osäkerhet. Beträffande yrkeslivet kan kravet på att välja yrke och göra karriär, ersättas av kravet på att vara den *flexibla individen* som ständigt förväntas kunna byta yrke och arbetsplats samtidigt som det uppstår nya och mer tillfälliga sysselsättningsformer (Heidegren & Wittrock, 2014). Boken *Trötthetssamhället* författad av ytterligare en tysk sociolog, Byung-Chul Han, beskriver hur 2000-talets samhälle inte längre är ett så kallat disciplinsamhälle, utan ett prestationssamhälle. Vidare drar han liknelsen att invånarna inte är lydnadssubjekt utan prestationssubjekt där de agerar som sina egna entreprenörer (Han, 2020). Den sociala accelerationen får även konsekvenser för människors tidsuppfattning. När moderniteten bryter ut och accelerationen inleds, medför detta ett nytt sätt att erfara tid och historia: en förväntan börjar uppstå från och med andra hälften av 1700-talet om att, som Rosa uttrycker det: *“framtiden kommer vara strukturellt annorlunda än det förflutna”* (Heidegren & Wittrock, 2014, s. 15). Den moderna historiesynen uppstår där människor kollektivt åstadkommer och skapar politiska förändringar och eftersträvar att i grunden forma om samhället. Denna ersätts i sin tur av en *“tidlös tid”* (Heidegren & Wittrock, 2014). Begreppet tidlös tid, kommer att förklaras ytterligare i avsnittet 4.2.2 *Tidsuppfattning och tidserfarenhet*.

3.1.3 Accelerationens risker

Idag råder en social konkurrens om status och resurser, om att investera alltmer för att förbli konkurrensduglig. Vad detta innebär är att de som har bäst förutsättningar tvingas då hävda sig, medan andra grupper som Rosa uttrycker det *“inte ens börjar springa”* och därmed inte ser någon mening att ens försöka göra sig gällande i den ökande kampen om både ett deltagande och avancemang på arbetsmarknaden, samt i samhället som helhet. Här börjar accelerationen uppvisa karakteristika av vad Rosa förklarar som ett totalitärt herravälde, med en definition som avses som en totalitär och totaliserande kraft, som praktiserar press på de som återfinns inom ramen för dess omfång. Den genomsyrar samtliga livsområden och är omöjlig att fly undan (Heidegren & Wittrock, 2014). Den pågående accelerationen tyder på hur dynamiken både är omfattande samt genomträngande, då den inleder med subjekten (individerna) genom att de lever i konstant ångslan och en nästan tvångsmässig känsla av att bli av med sin plats och i sin tur inte kommer kunna hålla sig kvar på vad som beskrivs som livet befinner sig i ett sluttande plan. Risker att hamna efter inom olika sociala områden skapar enormt tryck att öka det individuella livstempot för att undvika att glida ner och förlora kontakter och möjligheter (Figur 1, pil (2)). Rädslan innefattar även att de ska hamna efter och bli isolerade samt inte ska hinna slutföra sina allt längre *“att-göra-listor”*. Hinns inte detta så tvingas de av hamsterhjulet då de är för långsamma eller behöver stanna upp och ta en paus. De som på grund av arbetslöshet eller sjukdom drabbas ännu hårdare eftersom de initialt redan hamnat efter i den så kallade kapplöpningen. När de med privilegier nog (ekonomiskt, socialt och kulturellt kapital) tvingas springa sitt snabbaste så fort de ger sig in i kampen, är det meningslöst för de som är sämre rustade med resurser. Uppkomsten av en ny underklass, prekariatet, kommer inte satsa sina krafter på att ansluta sig till racet om karriärer och titlar. Dessa grupper anses som de mest synliga offren för accelerationsprocessen (Heidegren & Wittrock, 2014). Mer om prekariatet tas upp i avsnitt 6. *Senmoderna fenomen*.

Den ökade tidsbristen som följer av accelererande sociala förändringar fungerar som en stark drivkraft för att höja livstempot. Denna paradoxala relation mellan teknisk och individuell acceleration blir tydlig genom att teknologiska framsteg, trots sin potentiella tidsbesparande effekt, som indirekt bidrar till upplevd tidsbrist (Figur 1, pil (3)). I arbetslivet skulle detta kunna innebära en överdriven mängd möten som handlar om till exempel effektivisering, vilket kräver långsiktig hantering, som i sin tur kan bidra till upplevd tidsbrist. Accelerationscykeln fullbordas när individer och organisationer reagerar på tidsbristen

genom att kräva ytterligare teknisk acceleration, vilket i sin tur driver på accelerationsprocessen. Social acceleration under moderniteten blir en autodynamisk process där ekonomiska, strukturella och kulturella motorer påverkar varandra på ett specifikt sätt för varje motor (Figur 1). Dessa motorer inkluderar den ekonomiska motorn i kapitalismen, som bygger på utvecklingen av tidsfördelar; den strukturella motorn av funktionell differentiering, som ökar produktions- och bearbetningshastighet; samt den kulturella motorn, där slöseri med tid ses som enligt Rosa en dödssynd och acceleration som ett evighetsurrogat (Heidegren & Wittrock, 2014).

Acceleration definieras vidare som tillväxt i kvantitet per tidsenhet. Acceleration kan också innebära en oåterkallelig tendens till eskalering som har sin grund i det faktum att modernitetens samhällsformation inte kan stabilisera sig annat än dynamiskt. Detta betyder att det moderna kapitalistiska samhället, för att kulturellt och strukturellt reproducera sig själv och därigenom upprätthålla sitt formativa status quo, ständigt måste expandera, växa och förnya sig. Det handlar om att produktion och konsumtion ökar, samt alternativ och möjligheter till anknytning. I korthet: det måste alltid accelerera dynamiskt. (Rosa, 2019)

3.1.4 Situativ identitet

Den systematiska tendensen mot eskalering förändrar hur människor är situerade, de sätt på vilka människor relaterar till världen. Dynamisering i denna mening innebär en grundläggande omvandling av yttre relationer till tid och rum, till andra människor och till föremålen omkring oss, samt de inre relationer som till oss själva, till vår kropp och våra mentala dispositioner. Här blir acceleration ett problem då den ter sig som en mållös, oändligt tvångsmässig upptrappning, vilket i slutändan kan leda till problematiska eller till och med dysfunktionella relationer till världen (Rosa, 2019).

Tidigare under för- och tidigmodern tid överfördes ofta yrken genom arv från far till son, där yrkes- och sysselsättningsstrukturer resulterade i stabilitet över generationerna. Genom att fritt men normalt sett enbart en gång, välja ett livslångt yrke blev det en del av identitetsskapandet, parallellt med uppmaningen att bilda familj. Det blev dessutom ett konstitutivt karaktärsdrag för den klassiska moderniteten, eftersom yrkesstrukturerna hade en stabilitet som sträckte sig generationellt (Heidegren & Wittrock, 2014). Yrken och sysselsättning verkar under senmoderniteten inte längre vara stabila över hela arbetslivet. Flertalet empiriska studier antyder att flera yrkesbyten under karriären blir regel snarare än undantag. En undersökning av sociologen Richard Sennett som vi sin undersökning av *den flexibla individen*, visade att unga amerikaner med minst två års högskoleutbildning kan förvänta sig byta jobb minst elva gånger under fyrtio års yrkesliv. Avregleringen som tilltar av arbetsförhållanden, introducerar nya former av sysselsättning, som exempelvis deltidsarbete och timanställningar, medan informationsteknologin skapar nya yrken och parallellt leder till förlusten av flera traditionella yrken. Förändringsdynamiken innebär att förändringar kan initieras av antingen kollektiva eller individuella beslut, där medvetenheten om osäkerheten kring anställningssituationen ökar, även ibland de som inte har bytt sysselsättning eller yrke (Heidegren & Wittrock, 2014).

Under senmoderniteten temporaliseras även det egna livet, vilket påverkar strukturen av den personliga identiteten. Då de sociala förhållandena dynamiseras, förändras identitetens tidsstruktur där livet blir ett planerat långsiktigt projekt, där individen först behöver finna sin plats i världen genom att exempelvis bilda familj eller lära sig ett yrke. Självrelationen som anpassar sig till den temporaliserade tiden i senmoderniteten betecknas som situativ identitet.

Det egna livet upplevs här inte längre som en progressivt utvecklande plan som går att förbereda, utan det betraktas snarare som en drivande kraft eller öppet spel som Rosa uttrycker det som, där samtliga identitetsattribut måste kopplas till en tidsangivelse som han exemplifierar - man är *för närvarande* gift med X, man *är* grafisk formgivare. Det betonas att självrelationer eller identiteter har en inbyggd tidsstruktur, där ens förflutna, nuvarande samt framtida aspekter är sammanflätade med varandra. *Vem* man är avgörs alltid av *hur* man blivit det, *vad man har varit* och *hade kunnat vara* samt *vem man blir och vill vara*. Identiteten formas således av ens historia, nuvarande situation och önskan om framtiden. Varken accelerations- och individualiseringsprocesser är något nytt som uppenbarar sig under senmoderniteten, det handlar snarare om ett intensifierande av individualiseringstrenden. Aspekter för identitetssökandet blir flytande och suddiga och det är osäkert vad som i grunden utgör ens identitet. Det är inte längre självklart hur familj, religion, yrke - för att bara nämna några exempel - kan definiera identiteten på ett sammanhängande och stabilt sätt. Inom det individuella identifikationsmönstret återfinns nu inte längre fasta element som familj eller yrke, utan snarare tillfälliga jobb eller livspartner som kommer och går i olika faser (Heidegren & Wittrock, 2014).

3.1.5 Accelererat livstempo

Ökningen av det individuella livstempot, definierad som en ökning av antalet handlingar och upplevelsesegment per tidsenhet på grund av minskade tidsresurser, utgör ett paradoxalt fenomen i ljuset av den tekniska acceleration som normalt leder till tidsbesparingar men i sig bromsar upp livstempot. Detta fenomen kan observeras både objektivt och subjektivt. Objektivt accelererar livstempot genom ökad handlingshastighet, med Rosas eget exempel av att till exempel tugga snabbare, eller att det sker förkortning av pauser mellan aktiviteter (förtätning av handlingsepisoder). I dag märks det kanske tydligast i hur man förkortar ord i sms - för att det ska gå just *snabbare*. Utöver denna direkta acceleration kan ökningen också uppnås genom samtidigt utförande av flera aktiviteter (multitasking). Subjektivt sett manifesteras ökningen av livstempot inte bara som hastighet, utan också i en fördjupad känsla av tidspress, tidsbrist, stressande tvång till acceleration och rädslan för att inte kunna hålla jämna steg. Upplevelsen av knappa tidsresurser präglar moderniteten genom dess olika faser, och detta kan förklaras mot bakgrund av betydande tidsbesparingar och frigörande av tidsresurser genom teknisk acceleration. Ett exempel som tas upp av Rosa (Heidegren & Wittrock, 2014) är att trots att dagens mail tar hälften så lång tid som det traditionella brevet, spenderar någon som skriver fyra gånger så många mail dubbelt så mycket tid på daglig korrespondens vilket därmed kan innebära mindre tid för övriga aktiviteter (Heidegren & Wittrock, 2014).

Trots att individer på ett sätt upplever sig som kulturellt och politiskt fria, uppfattar de sig samtidigt vara alltmer utsatta för en allt växande lista av sociala krav. Vardagliga rutiner präglas snarare av "måstenas retorik" vilket anses vara raka motsatsen till ett autonomt liv. Heidegren & Wittrock (2014) skildrar Rosas tankegång där han menar att genom att åberopa och referera till externa krav som exempelvis; "*Jag måste lära mig ett nytt språk*" eller "*Jag måste arbeta nu*" alternativt något så igenkännande som "*Jag måste skriva min kandidatuppsats*", rättfärdigar således individer i samhället sina handlingar inför sig själva och andra. Det pågår i all oändlighet och slutligen kommer vi nå en punkt där vi tvingas göra något för att återhämta oss - annars väntar enligt Rosa utbrändhet, hjärtinfarkt eller depression. Vardagslivet framstår som ett hav fullt med krav som konstant sköljer över oss där det inte finns något land i sikte där vi år för år måste ränna fortare för att hänga med

(Heidegren & Wittrock, 2014). I överensstämmelse med Rosas tankar, anser Han (2020) att det tidigare disciplinsamhället präglades av och karakteriserades av negativitet. Inom disciplinsamhället användes *får-inte* som ett hjälpverb, som inrymmer en förklaring av förbud och negativitet inom samhället. Ordet *måste* som har en ton av negativitet, nämligen ett tvång. I motsats befrias prestationssamhället alltmer från negativitet och går mot ett positivt med en betoning av att *kunna*. Istället för order, lag eller förbud, handlar det om motivation, initiativ och projekt. Prestationssamhället frambringar enligt Han något hårddraget beskriver som deprimerade och misslyckade människor i motats till disciplinsamhällets förbrytare och galningar (Han, 2020). Det tävlingsinriktade accelerationsspelet håller fast individerna fast i ett snabbt roterande hamsterhjul som vidare förklarar hur moderna samhällen hanterar behovet av samordning, synkronisering samt reglering genom att införa tidsnormer som tidsfrister, deadlines, processplanering, snabbhetspremier, och så vidare. Dessa normer, såväl som moraliska normer, har en stark påverkan genom att skapa en känsla av skyldighet hos individerna. Subjekten (individerna) känner sig konstant skyldiga att inte ha uppfyllt de sociala förväntningarna. Kapabiliteten att avsluta sina *att-göra-listor* verkar obefintlig, snarare tycks avståndet till den sista punkten på listan bli längre år för år, vecka för vecka (Heidegren & Wittrock, 2014).

Individernas främsta mål är nu att leva och agera så att de kan hålla sig kvar i accelerationsspelet, säkerställa sin konkurrenskraft och undvika att trilla ur hamsterhjulet. I det praktiska livet inriktar de sig på de omedelbara uppgifterna och valen. Den fortskridande hastigheten i sociala förändringar och osäkerheten i bakgrundsförutsättningarna, gör det riskabelt att skapa en utstakad plan för livet, och därefter följa den. Autonomi, i betydelsen att oberoende av tid hålla fast vid individuella övertygelser och mål gentemot omständigheter och andras förväntningar, har nästan blivit föråldrat (Heidegren & Wittrock, 2014).

3.2 Autonomi

Universitetslektorn och docenten vid Sociologiska institutionen för Uppsalas universitet, Michael Allvin et al., (Allvin et al., 2006) beskriver kravet från arbetslivet som innebär hur individen bör vara anställningsbar med förutsättningen att vara benägen att anpassa sig och förflytta sig mellan olika referensramar. Det kan betraktas som en förväntan på autonomi hos individen. Då subjektet (individen) erbjuds möjligheten att förflyttas mellan dessa olika referensramar, betyder det att individen inte längre är begränsad till en kontext där denne tvingas bli självständig. Självständigheten förutsätter att individen målmedvetet rör sig mellan hennes olika sammanhang. Det antas följaktligen att människan handleds av en övergripande plan som är självständig. Det är bara individen som kan utforma planen, där det kan konstateras att i den omfattning som individen låter sig vägledas av denna plan kan det innebära att människan *“äger en självständighet i förhållande till de olika sammanhangen hon rör sig genom. Hon är därmed en autonom människa”*

(Allvin et al., 2006, s. 95). Det nya arbetslivet som sägs vara rikligt bestående av människor som eftersträvar autonomi, innebär med andra ord vara människor som enbart väljer yrken som faller i deras intresse och byter därmed arbete när ett bättre anbud framträder. På så vis utnyttjar de arbetet för ett individuellt självförverkligande. Anthony Giddens har formulerat hur livet i det senmoderna samhället har utvecklats till ett individuellt projekt. Aktiviteter, institutioner samt andra människor väljs och utnyttjas medvetet för att främja projektet. Det innebär att människor skapar ett livsprojekt av sin yrkeskarriär genom att engagera samt identifiera sig i genom det egna arbetet. Engagemanget och identifikationen som följer av arbetet är däremot kopplade till möjligheterna att främja karriären, med andra ord betyder det att ifall arbetet inte motsvarar individens förväntningar, så byter denna sitt arbete i alla dess former; arbetsplats, arbetsgivare eller arbetsform. Den nya självständighet som uppenbarar

sig åberopas av många arbetsgivare och hänvisas till de nya generationerna för att antingen motivera eller legitimera ökad flexibilitet och lösare anställningsavtal (Allvin et al., 2006).

3.3 Det goda livet

Rosa anser att sociologin bör ha sin utgångspunkt i vilka implicita eller explicita föreställningar som människor har om vad som representerar ett gott liv, som innefattar värderingar och uppfattningar om det goda som därigenom vägleder samhällets centrala institutioner (Heidegren & Wittrock, 2014). Han påstår ytterligare att den mest elementära värderingen som genomsyrar samhället är uppfattningen om *frihet som autonomi* som i sig inrymmer en tvåfaldig betydelse av att handla och tänka fritt. Sociala förhållanden kan i sin tur försvåra eller omintetgöra människors möjlighet till frihet som autonomi, vilket är av relevans att ha i åtanke (Heidegren & Wittrock, 2014).

Rosa introducerar oss för den mest koncisa formuleringen av den centrala tesen i hans bok *Resonance: A sociology of our relationship to the world*, att om accelerationen anses vara problemet skulle resonans kunna vara lösningen. Vidare menar han att formuleringen signalerar två viktiga grundläggande insikter. För det första anser han att lösningen inte är att sakta ner, det vill säga deacceleration - på varken individ- eller samhällsnivå. Det kan snarare på sin höjd anses som en strategi för att hantera situationen i en accelererande vardag. För det andra, om deacceleration inte är lösningen, betyder detta även att problemet måste definieras mer precist. Moderna samhällen är kategoriserade av systematiska förändringar i tidsmässiga strukturer för vilka acceleration kan fungera som en övergripande term. Rosas tes lyder att livet är en fråga om kvaliteten på ens förhållande till världen, de sätt på vilka människan upplever och positionerar sig i förhållande till världen. Det handlar även om kvaliteten på ens tillägnande av världen samt att de sätt på vilka subjekt upplever och tillägnar sig världen aldrig bara är individuellt definierade, utan snarare är socioekonomiskt och sociokulturellt förmedlade. Frågan om vad som skiljer ett gott liv från ett mindre gott liv, kan översättas till frågan om vad som skiljer lyckade samt misslyckade relationer till världen (Rosa, 2019).

Det moderna samhället som först definieras när det dynamiskt accelererar, innebär en systematisk tendens till upptrappning som förändrar hur människor befinner sig i världen, det vill säga de sätt på vilka människor förhåller sig till världen. Dynamisering i denna mening innebär en grundläggande omvandling av vår relation till tid och rum, till andra människor, till föremålen omkring oss och i slutändan till oss själva, till vår kropp och våra mentala dispositioner (Rosa, 2019). Rosa påpekar, med hänvisning till Jürgen Habermans uppfattning att människor förhåller sig till en *objektiv värld* fylld av sakförhållanden, en social värld reglerad av normer som är befolkad av andra människor. Det finns även en *subjektiv värld* som innefattar egna behov och känslor. Förhållandet till de två världarna hävdar Rosa infinna sig på två fundamentala sätt: *responsivt* eller *indifferent/repulsivt*. Den första innebär att individen känner gensvar, känner sig trygg och hemma, medan repulsivt agerar motsatsen, det vill säga individen ser världen som kall, likgiltig och fientlig. När människors förhållande till världen är på sin plats präglas det av *resonans* (Heidegren & Wittrock, 2014).

3.4 Resonans

Rosa framhåller resonans som en önskvärd interaktion mellan människor och deras omgivning, där människors förhållande till världen präglas av resonans när de möter gensvar, känner sig hemma och trygga. Resonans innebär att människors liv är berikat av positiva och meningsfulla upplevelser vilket utgör en kritisk måttstock för att bedöma sociala förhållanden. Begreppet tar hänsyn till en granskning av de förhållanden som producerar och upprätthåller resonans. Motsatsen avser främlingskap och brist på positiv samstämmighet med omgivningen (Heidegren & Wittrock, 2014). Ytterligare definieras resonans som ett specifikt sätt att relatera till världen, som möjliggör hur subjektet och världen kan komma att relatera till varandra (Rosa, 2019). Att nå resonans och därmed känna gensvar är varje individs mål och behov. Det antas alltså att ett lyckat liv beror på möjligheten till och kapital på resonanserfarenheter. Motsatsen till detta kännetecknas av *främlingskap* (Heidegren & Wittrock, 2014).

3.5 Alienation

Det följande avsnittet kommer utgå från Rosas definition av alienation då det är ett begrepp med lång tradition inom sociologin.

Främlingskap är något vi kan uppleva i förhållande till andra människor, oss själva och världen (Heidegren & Wittrock, 2014). Rosa beskriver följaktligen alienation som ett begrepp som följer av självbestämmande och accelerationens krav på flexibilitet och anpassning. Det visar sig existera olika typer *alienation*, där den första anspelar på alienering från *rummet*, vilket är relaterat till känslan att befinna sig i främmande icke-platser. Den andra avser alienering från *tingvärlden* - när föremål snabbare ersätts istället för att reparera dem, där vi inte upprättar en bestående relation till dem. Alienering från vårt *eget handlande* innebär att trots att vi anses fria genomför sådant vi inte vill, som Rosa exemplifierar: "*planlöst surfar på nätet..., eller kollar något e-postkonto eller liknande och därmed lätt blir indragna i en mängd aktiviteter vi egentligen inte vill ägna oss åt, eller känner ett emotionellt främlingskap inför.*" (Heidegren & Wittrock, 2014, s. 17). I arbetslivet skulle ett exempel kunna vara hur otydliga mål och förväntningar kan skapa osäkerhet och därmed alienation, eftersom det blir svårt att se meningen med ens insats. Den fjärde skildringen av alienering är den från *tiden* som beskrivs som där livet fragmenteras i en rad isolerade händelser som är utmanande att sammanlänka i en helhet som anses meningsfull. Alienering i relation till *andra människor* är den sista formen som inkluderar att istället för konstanta vänskaper som sakta växer men samtidigt plågsamt kan lösas upp, handlar det om *aktivera* eller *avaktivera* relationer baserat på behov och sammanhang. De olika varianterna av alienering utsätts för en risk av *självalienation* som har benägenhet att resultera i utbrändhet och utmattnings (Heidegren & Wittrock, 2014).

3.6 Resonansaxlar

Rosa identifierar och skiljer tre former av resonansrelationer. *Horisontella relationer*, som inkluderar sociala relationer som vänskap såväl som familjära, romantiska och till och med politiska relationer. *Diagonala relationer*, som anses något komplexa relationer till tingens värld eller den materiella världen. Slutligen råder *vertikala relationer* som syftar till förbindelsen till livsexistensen, eller världen som helhet där denna uppfattas som existerande över eller bortom individen vilket kan innefatta individens förhållande till exempelvis religion. Genom dessa relationer, försöker subjektet etablera så kallade resonansaxlar där de olika sfärerna innebär olika resonansupplevelser (Rosa, 2019). I följande avsnitt redogörs horisontella relationer och diagonala relationer kortfattat, då vertikala relationer anses irrelevant för uppsatsens syfte då vertikal behandlar resonans människor har till större frågor

som meningen med livet och trosuppfattning. Eftersom uppsatsen tar utgångspunkt i ett arbetslivsperspektiv där det sociala kapitalet är av värde, anser vi det inte vara lika nära anslutet till våra fenomen gränslöst arbete och prekariatet att behandla vertikala relationer.

I det moderna samhället är konkurrens det dominerande sättet för allokering. Privilegier, erkännande, status samt romantiska partners och vänner tilldelas inte enbart eller förhandlas. De fördelas snarare på basis av konkurrens. Resultatet av detta ses i det moderna samhället som enligt Rosa liknar detta med en "hajtank" där individen måste vara snabbare och bättre än övriga för att överleva. Genom att förlora sin konkurrensfördel kan det leda till att individen sjunker till botten och därmed försvinner från marknaden. För att tillfredsställa behovet av och önskan om resonans, anser Rosa således att det är familjen som agerar som en outhärlig motvikt och verkar som en "resonanshamn". I den hyperindividualiserade samt tävlingsbaserade kultur som dagens samhälle befinner sig i verkar det inte finnas någon strategi och/eller funktionell motsvarighet till den familjära resonanssfären, för att hantera sitt känsloliv. Yrkes- och karriärsmål samt parametrar för framgång som status, rykte och inkomst är självfallet viktigt för människan, men det förefaller sig ändå att det viktigaste handlar om en önskan om anknytning och resonans som enbart ligger på rikedom av den familjära sfären. Arbetsrelationer är till skillnad från horisontella relationer (familj, vänskap eller kärlek) ständigt materiellt medierade, där Rosa i enlighet med Karl Marx och Georg Lukács menar att arbete antas utgöra fundamentet för att etablera en ömsesidig och aktiv relation människa och natur emellan, samt därmed mellan subjekt och objekt. Genom att arbeta med material - oavsett om man i Rosas exempel talar om att såga brädor i ett snickeri, knåda deg i ett bageri eller skriva papper i en skrivarverkstad - skapar individen alltid sin egen resonans med tingen (saker) (Resonans, 2019) Resonansen verkar te sig i olika nivåer, där den horisontella kan antas finnas villkorslöst, medan diagonala relationer som till sitt arbete kan innebära resonans, men det är ingen självklarhet.

Vad har då bagaren och degen, snickaren och brädor, kocken och maten, eller varför inte programmeraren och koden gemensamt? Jo, förutom att de alla går under arbetsförhållanden, vilket är en del av en diagonal relation, så innebär det att alla som någonsin har lärt sig eller förvärvat en särskild teknisk färdighet för att hantera ett material, känner igen den speciella känslan när materialet anpassar sig eller på annat sätt *svarar dem*. Det är då en relation uppstår mellan material, redskap och hand. Vidare noterar sociologen som tidigare nämnts - Richard Sennett, att detta även kan utvecklas mellan maskiner och människor (motorcyklist och motorcykel) eller i en så kallad "resonanstriangel", mellan människa, maskin och material - eller till och med mellan människa och text, som när vi börjar förstå ett främmande språk. Idén om responsivt material innebär alltid en möjlighet och förekomst av motstånd, det vill säga av det oförutsedda och överraskande. För att exemplifiera, så kan den degen "*tala med sin egen röst*" (Rosa, 2019, s. 235). Det innebär hur degen då och då visar sig vara oregerlig och aldrig låter sig bemästras helt eller vara helt förutsägbar. Exempelvis kan det för bagaren innebära att mjölet tar slut, eller hur programmeraren stöter på problem i sin kodning. Arbetslivets olika uppgifter bidrar således till resonanserfarenheter när de stundtals responderar till den som utför den, då hinder i skapandet av uppgiften uppstår. Om och när arbetsuppgiften låter sig bemästras eller utgörs förutsägbar, upphör relationen enligt Rosa att vara just en resonansrelation, och blir till bara ren rutin. Arbetsbegreppet sträcker sig klart bortom förvärsarbete, då utvecklingen av diagonala resonansförhållanden inte är begränsad till situationer där materiell verksamhet eller arbete ersätts mot betalning. Tvärtom, genom att sälja sin arbetskraft mot lön kan det potentiellt innebära en förvandling från en resonansrelation till en alienerad relation. Lönearbetaren tvingas in i ett instrumentellt förhållande till arbete samt de material och verktyg som involveras, genom att sälja sin

arbetskraft. Individerna upplever heller inga känslor av självtillit, då han enbart utför verksamhetens krav där varken produkter eller material responderar honom. I slutändan svarar de bara på kapitalet som blivit föremål för produktionsprocessen, vilket leder till och dränerar en betydelsefull källa till resonans i ens liv.

4. Tid

I följande avsnitt redogörs fenomenet tid med fokus på det mänskliga livet ur en sociologisk och HR-utgångspunkt. Genom att inte förbise ett begrepp präglad av flertalet olika teorier och föreställningar såsom tid, möjliggör detta en fördjupad förståelse av hur sociala accelerationer kan påverka människors förhållande till tid i form av tidsupplevelse, livsstil och gränsdragning bland annat. Detta avsnitt om tid möjliggör en tydligare analys av hur accelerationen påverkar olika aspekter av samhället. Avsnittet kommer att belysa den sociala delen av tidens subjektivitet, tidsuppfattning och erfarenhet, påverkan på arbete och sociala strukturer.

4.1 Social tid

I förorden "Social acceleration, a new theory of modernity" skildrar översättaren Jonathan Trejo-Mathys, Rosas syn på begreppet tid som; "[...] time cannot simply be seen as another dimension alongside culture, personality, social structure, and the relation to nature, since it cuts across all four of them." (Trejo-Mathys, 2013, s. XVII). Sociala strukturer såsom vårt konstgjorda sätt att mäta och organisering utefter tid bestående av klockan och scheman utgör krav och en normativ förväntan och förutsättning hos individerna i samhället att matcha sina livsmönster och beteende efter dessa. Den sociala tiden kan således säga utgöra en central aspekt i hur människor organiserar sina liv och hur de uppfattar och bemöter dessa normativa förväntningar i samhället. Den individuella biten, bestående av strävanden och identitet, utgör således en viktig del av den sociala tiden som bör ses i ljuset av samhällets sociala strukturer. Det är alltså den sociala strukturen som fastställer den sociala tiden (Rosa, 2013). Detta görs alltså genom olika sociala strukturer av exempelvis normer och förväntningar, institutioner såsom arbetsplatser och familjeliv eller kulturella traditioner såsom högtider.

Den sociala tiden är ständigt integrerad i vår tillvaro. Dagligen arbetar människor i sin vardag för att få livet att gå ihop genom välfyllda scheman där såväl träningspass som sociala möten planeras in där vi behöver förhålla sig till tider, som också kan bestå av arbete, hämtning på dagis eller tiden det tar att ta sig till arbetet. Tiden kan även finna form i människans liv som helhet relaterat till olika åldrar och faser. Även här finns det någon slags förväntan på vad som bör ha hunnits med i dessa olika åldrar och faser. Ur ett ännu vidgat perspektiv kan tid observeras som tidsålder i vilken människan befinner sig i generationer. Vad gäller tidsåldern konstateras människan ha en begränsad kontroll över vad som händer, men påstås kunna välja att ställa sig positiv, neutral eller avvisande till vad som händer.

Den sociala tiden ges en unik prägel beroende av de specifika händelser i det samhälle den sker. Den bör därav inte betraktas som något tydligt konkret, utan i relation till sin omgivning och full av sociala handlingar och händelser (Heidegren, 2014). Trots detta fastställs ofta som något objektivt och hållfast. Rosa trycker här på hur man oundvikligen kan förbise faktan av tiden som social till följd av hur den styr individens orientering i såväl livstid som vardag. Han beskriver den sociala tiden såhär;

“From the standpoint of actors it is undeniably a natural, unquestionable given whose compulsions and patterns of order are deeply and unreflectively engraved in the habitual and dispositional structures of individuals as a “second nature.” (Rosa, 2013, s. 315).

Samtidigt, som konstaterats i avsnitt 3.1.5 *Accelerat livstempo* om social acceleration, är individens kontroll begränsad vad gäller den sociala tidens rytm, sekvens, varaktighet och hastighet. Skulle en individ försöka ta kontrollen ändå, riskerar denne social exkludering till följd av de normativa förväntningarna från samhällets sida. Dessa strukturella imperativen i form av förväntningar av social och kulturella orientering förklaras av Rosa därmed vara sammanlänkade och kan därmed säga något om det sociala handlingsutrymmet i förhållande till tidens acceleration också. Rosa beskriver detta som “mute normative violence”, (egen översättning “det tysta normativa våldet”) för att belysa hur implicita krav på hur individer bör organisera sina liv som annars kan få sociala sanktioner såsom social exkludering. Dessa implicita krav kan ur ett arbetslivsperspektiv exempelvis handla om att hålla korta deadlines, ha snabb svarsfrekvens, ett högt arbetstempo eller inte vara flexibel och öppen för teknologisk kommunikation. Det tysta normativa våldet belyses för att skapa en medvetenhet. Genom ökad förståelse och medvetenhet av tiden som kontrollverktyg öppnas möjligheten upp för förändring hos samhällets individers upplevelse av handlingsutrymme och autonomi (Rosa, 2013).

4.2.1 Tidsupplevelse

Vardagliga samt historiska händelser och förändringar, behöver i sin tur omvandlas symboliskt av oss i våra sinnen innan vi kan bilda oss en tanke av vad tid är. Detta eftersom vi upplever tiden fysiskt, upplevelsemässigt, existentiellt, experimentellt och genom mänskliga skeenden. Vår upplevelse av tid är således starkt kopplat till vårt sinne och medvetande. Tidsupplevelsen kan således konstateras beröra de mer subjektiva och emotionella aspekterna av tid (Adam, 2004).

Upplevelsen av tid kan vara händelserik eller tom, som i sin tur påverkar hur vi minns tiden som lång eller kort eftersom den sker föreställande mentalt. En enformig, händelsefattig tidsperiod kan i stunden upplevas som långsam och i efterhand minns vi ytterst lite av den. Detta beskriver Heidegren (2014) som “lång-kort”. Omvänt kan en händelserik stund upplevas som att tiden går fort, men som i efterhand framstår som lång eftersom vi minns mycket av den, och kan därför beskrivas som “kort-lång”. Här skildrar Heidegren Rosas tanke om hur det moderna samhällets aktiviteter präglas av fler tidsförlopp som är “kort-kort”, det vill säga snabba perioder där tiden rusar iväg, och som inte lämnar bestående minnen. Hur det kommer sig att tidsförlopp i efterhand inte upplevs långa beskrivs delvis bero på att aktiviteten saknar fler aktiva sinnen än de vanliga syn och hörsel. Genom att integrera sinnen, såsom känsel, doft och smak, kan aktiviteten ge en fördjupad upplevelse. En annan bidragande faktor till en kort tidsupplevelse är avsaknad kontext. Denna typ av snabba händelser och aktiviteter sker mer och mer i en distanserad värld som saknar förbindelse med våra erfarenheter. Till följd av att dessa aktiviteter ofta är lättillgängliga och mer eller mindre enkla att kombinera med varann sker dessa ofta och ibland skiftande som i sin tur minskar utrymmet för meningsfulla upplevelser. Med Rosas förklaring om den bristande sinnesförbindelsen och kontextlösheten kan vi även förstå varför ett lågaktivt tidsförlopp till exempel att vänta, liksom ett högaktivt till exempel hantera en ny situation bägge kan upplevas lång. Detta förklaras genom att bägge situationerna innebär en upplevelse av starkt känslomässigt och intellektuellt engagemang (Heidegren, 2014).

Upplevelsen av tid kan översättas till tidskapital och ställas i förhållande till ekonomiskt kapital. Ömsesidigheten av det tidsliga och ekonomiska kapitalet kan i sin tur säga något om individens livspussel där somliga är karriärbundna. Denna grupp individer har ett mindre tidskapital och större ekonomiskt kapital som använder det ekonomiska för att kompensera det mindre tidsliga kapitalet, genom att köpa tjänster såsom barnvakt eller matleverans. En grupp som har det motsatta livspusslet, det vill säga desto mer tidskapital och desto mindre ekonomiskt kapital är de obehövda. Denna grupp kan utgöras av de som står utanför arbetsmarknaden och därav orsaka drabbning av det ekonomiska kapitalet och en känsla av utanförskap. Tidskapitalet hos denna grupp är dock stort, och kan sträcka sig så långt till det som Heidegren beskriver som dötid, som är svår att göra meningsfull. Den grupp som har omfattande tids- och ekonomiskt kapital är de oberoende. Dessa står utanför arbetsmarknaden och kan frivilligt avstå förvärvsarbete utan att sakna ekonomiska kapital, men liksom de obehövda uppleva viss utanförskap socialt. Motsatta gruppen till dessa har både lägre tidskapital, och lägre ekonomiskt kapital och benämns som de omhändertagande. Dessa beskrivs vara verksamma inom vården eller på annat sätt bunden att ta hand om någon i sin sociala krets. De omhändertagande kan uppleva liknande tidsbrist som de karriärbundna, men skiljer sig på så sätt att de omhändertagande saknar de karriärbundnas ekonomiska kapital. Här talas det om hur gränslösheten mellan arbete och privatliv gör sig tydlig där de tvingas till att få både ekonomin och tiden att räcka till. Den sista gruppen sägs utgöras av de som besitter ett balanserat tids- och ekonomiskt kapital. Ja, de finns! Dessa är människor som anser sig ha god och en rimlig balans i sina båda tillgångar. Av olika anledningar har de en instrumentell syn på arbetet som en inkomstkälla och håller därför en hälsosam distans mellan arbete och privatliv. Sammanfattningsvis belyser Heidegren att de personer som besitter ett omfattande tidskapital pendlar mellan uppgivenhet och motstånd, medan de med knappt tidskapital kämpar med att anpassa sig efter den rådande situationen. De med ekonomiskt kapital kan köpa sig tid genom olika sätt, till skillnad från de med ett lägre ekonomiskt kapital. Frågan är bara om det är helt gratis att köpa sig tid (Heidegren, 2014).

4.2.2 Tidsuppfattning och tidserfarenhet

Tidsuppfattning belyser den objektiva förståelsen och mätningen av tid som kan säga något om hur tiden navigeras och relateras till. Heidegren beskriver hur varje tidsuppfattning är förenad med en tidserfarenhet som behandlar hur vi upplever förändring över tid. Tidserfarenheten är alltså hur tillvaron stabiliseras och organiseras. Ofta går det att dra slutsatsen om en viss framträdande tidsuppfattning som är representerad i ett visst samhälle eftersom dessa har att göra med hur människor har levt och lever med varandra, men inte nödvändigtvis. Till detta hör historiska tidskulturer och tidserfarenheter som präglat samhället (Heidegren, 2014).

Heidegren lyfter fram Otthein Rammstedts typologi av tidsuppfattningar. En av de i de moderna samhället föregående tidsuppfattningarna var den cykliska, där tiden utlästes av naturens gång. I en sådan tidsuppfattning har allt sin tid och plats och utmynnas således i en slags erfarenhet av förutsägbarhet som innebär trygghet och meningsfullhet till sociala skeenden. Naturliga processer har i en cyklisk tidsuppfattning sista ordet och används som markörer. Utifrån dessa markörer i form av faser finns ett tankesätt om före, under och efter i en cykel, såsom före gryningen, under skördetiden eller efter trädens löv fallit. Senare i historien skapades förutsättningar för att kunna framkalla och uppfinna mekaniska ur, men behovet fanns inte just då. I denna senare tids mer linjära tidsuppfattning *med* ett givet slutmål, i regel religiös grundat, ansågs Herren härska över all tid och undersåtarna hade således inte någon egen tid att behöva förhålla sig till. Att komma "i tid" innebar inte att vara

punktlig utan att komma i så god tid som möjligt, omöjligen vara försenad och därefter vänta och inrätta sig efter offentliga kyrkors slagur. På landet förelåg däremot fortfarande ett liv likställt med naturens gång av årstider samt dygnets ljusa och mörka perioder (Heidegren, 2014).

Hos den linjärt strukturerade tidsuppfattningen *utan* givet slutmål uppfattas tiden som en linjär gång bestående av dåtid, nutid och framtid men där framtiden är mer oviss. Denna uppfattning kopplas till en tidserfarenhet av kontinuerlig rörelse och acceleration. Föränderliga skeenden bidrar till en kedja händelser som möjliggör utveckling och för samhället framåt i en rask takt mot oförutsägbarhet. Linjär tidsuppfattning utan givet slutmål råder i dagens moderna samhälle. Utvecklingen sägs dock gå mot en mer tidlös tidsuppfattning där de tidigare betydelsefulla biologiska naturförutsättningarna totalt rubbas och ersätts en virtualitet av ständig uppkoppling, tidskomprimering och diskontinuitet. Denna tid av att befinna sig i flödesrummet konstant försummar tiden för reflektion och eftertanke som i sin tur leder till ett förkortat tänkande (Heidegren, 2014).

Förkastningen av naturens gång där var fas har sin tur, naturliga och återkommande vilket hindrar denna typ av samtidighet av aktiviteter som leder till oförutsägbarhet och otrygghet. Oförutsägbarheten är en konsekvens av att det inte längre går att se vad som kommer framför en. Tiden saknar riktning, upplevs som evig helt utan påverkan av förändringar. Vi blir passagerare till teknologins framsteg, oavsett erfarenhet eller ålder. Det skulle även gå att uttrycka som att människorna själva utgör ett drivmedel genom att både medvetet men också omedvetet bidra till denna utveckling. Här lyfter fysikern och författaren Bodil Jönsson (2019) nutida exempel på sådana omedvetna handlingar om hur varje oskyldig Google sökning utvecklar Google AI samt hur vi ändlöst delar information via sociala medier med fri tillgång. Den tidlösa tidens tidsuppfattning ändrar även syftet med att mäta tid. Inte längre utgör syftet av att mäta tid att säga något om just naturens gång och således om världsalltet. Tidsmätning ska istället säga något om den konstgjorda tiden vi själva uppgjort för att hinna med planerade träffar eller mottagande av paket med hemleverans inom ett visst tidsfönster. I ett samhälle i rasande takt tvingas man hålla dessa tider för att hinna med, och desto mindre lita på sin upplevda tid. Trots att den konstaterats utgör en central del i våra sinnen och mående (Jönsson, 2019).

4.3 Tid är pengar

4.3.1 Klocktid

Det mekaniska uret var en produkt av industrikapitalismen, där behovet väcktes. Arbetsdagar som hade sin start i samband med naturförutsättningar såsom när solen steg upp slopades och tillslut övergick snart från dagslön till timlön. Det förelåg alltså en omställning från uppgiftstid till klocktid. Uppgiftstiden utgör den tid som det tar att färdigställa en kontextspecifik produkt, och styrs därför av skickligheten hos utföraren. Denna typ av tid kan sakna en tydlig gränsdragning mellan arbete och liv eftersom arbetet ofta på ett eller annat sätt är inbäddat socialt i dennes liv, kan vara säsongsbetonat eller också sakna tydliga arbetsvillkor. Klocktiden utgör däremot den tid som mäts av det mekaniska uret, och föds ur arbetet som utförs åt någon annan. I en sådan situation i ett kapitalistiskt konkurrenssamhälle, ställs krav på att inte slösa tid och skapa en sträng tidsdisciplin genom precisa tider, övervakning samt belöning och bestraffning (Heidegren, 2014).

4.3.2 Varufiering av tid

De tidigare traditionella kopplingarna mellan produktion och behov har suddats ut och i den kapitalistiska ekonomin ökas istället produktivitet och produktion med en strävan efter tidsmässiga fördelar och att effektivisera tid. Det ökade produktionsbehovet och tidseffektiviseringen blir, i det kapitalistiska ekonomiska systemet, ofrånkomligt. Detta innebär även en frigörelse från eller prioritering av ekonomiska nödvändigheter, krav eller påtryckningar från sociala värden. Ekonomin kan på detta sätt på egen hand expandera och i större utsträckning bli oberoende av samhällsvärden, såsom social rättvisa, arbetsvillkor samt samhällets hälsa och välbefinnande (Rosa, 2013). Arbetstid går att reglera, men inte intensiteten i arbetet. Kapitalisterna vill nyttja varje droppe av arbetstid och detta innebär att de vid begränsning av arbetstid kompenserar genom komprimering som innebär en systematisk ökad arbetsintensitet. En väg att nyttja all tid och komprimera är genom användande av tekniska lösningar i syfte att arbetsintensifiera, istället för att bruka teknologiska framsteg för att förbättra sina anställdas arbetsvillkor eller arbetsbörda (Adam, 2004).

Vid arbete som utförs åt någon annan får inte arbetaren betalt för själva produkten som skapats eller tjänsten som utförts, utan för den klockade tid som arbetaren arbetar. För att klocktiden ska kunna bytas ut mot pengar behöver tiden bli ett abstrakt värde som skiljs från produkten eller tjänsten. Detta abstrakta värde behöver för att kunna översättas till pengar vara, liksom pengar, kvantitativt, kontextlöst och oberoende för att kunna fungera som ett bytesvärde. Detta förklarar klocktiden som varufierad (Adam, 2004). Den varufierade tiden är således pengar som går, och bör hushållas med eftersom den kan vinnas genom att ta till vara på men också förloras genom att användas ineffektivt. Genom den varufierade tiden som bytesvärde blir det å ena sidan för höginkomsttagare med lite tid, möjligt att köpa sig fri från sysslor. Å andra sidan blir det möjligt för låginkomsttagare med mer tid, möjligt att sälja sin arbetskraft (Heidegren, 2014). Individer kan ha olika stort eller litet beroende av att sälja sin arbetskraft. Det blir således numera tiden som de anställda arbetar och inte längre produkten av arbetet som den kapitalistiska entreprenören betalar för. Ur denna anda föds sägningen "tid är pengar", och accelerationen utgör en central drivkraft för företag i det kapitalistiska samhället (Rosa, 2013).

4.4 Att förhålla sig till och organisera tiden i relation till social acceleration

Heidegren belyser nationalekonomen Staffan Burenstam Linders resonemang om den rastlösa välfärdsmänniskan som den genomsnittliga inkomsttagaren i konsumtionssamhällen med hög ekonomisk tillväxt och ökad produktivitet. Denna person löser knappa resurser, men har istället brist på tiden det tar att införskaffa, underhålla och avnjuta dessa resurser. Sätt som används för att spara tid i sådana situationer är genom successiv konsumtion och simultan konsumtion. Successiv konsumtion innebär en minskad tid per konsumerad vara och simultan konsumtion innebär att göra flera saker samtidigt, i vardaglig mun kallat multi-tasking. Linder beskriver hur dessa samhällen passerar tre faser; konstruktiva fasen, vulgariseringsfasen och omformningsfasen. Den konstruktiva fasen innebär vanligare konsumtion och knappare tid, men ingen hetsjakt eller att tiden utgör någon bristvara där materiella förutsättningar skapas i syfte av tillfredsställande tidsanvändning. Vulgariseringsfasen innebär en markant tidsknapphet med en stark önskan och krav på materiellt välstånd med en destruktiv tillväxtmani som inte bara påverkar individen utan också miljön. Den slutliga omformningsfasen beskriver en ännu ökad tidsknapphet, vilket gör det svårt att höja det mänskliga välbefinnandet genom ytterligare erbjudna

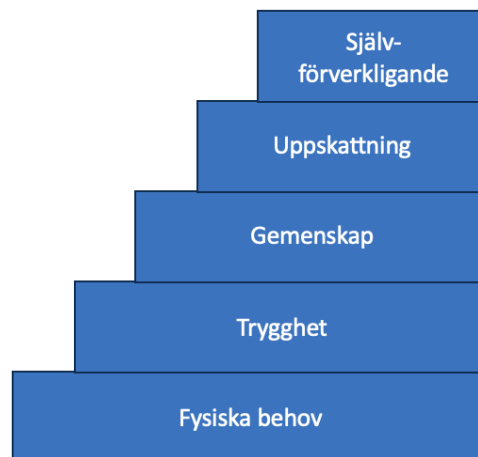
konsumtionsmöjligheter. Frågan om vad som *faktiskt* är viktigt börjar ta form. Genom en tillväxtmanisk tillvaro där konsumtion prioriteras, åsidosätts mänskliga behov och välbefinnande. Istället för att beakta naturens välbefinnande, stirras det istället blint på statistik av mätbara och materiella framsteg, såsom investeringar och ekonomisk tillväxt (Heidegren, 2014).

I ett socialt differentierat modernt samhälle ställs nya krav på människors koordinering och samordning av aktiviteter. Detta eftersom människor i denna typ av samhälle har komplexa samband och interaktioner mellan varandra där individer och grupper i större utsträckning blir mer beroende av varandras handlande. Tid är pengar och för att hamsterhjulet ska fortsätta rulla vidare och bidra till tillväxt ställs nya krav på mer precisa tidsangivelser såsom klockslag, vecka eller månad, än att enbart ge tidsangivelser till en händelse som använde när en mer cyklisk tidsuppfattning rådde. Händelser som inte kan skapa samma precision och som därför inte längre används i dessa moderna samhällen kan vara att referera tid till kommande gryning eller nästa marknad. Konsekvenserna av den mer precisa tidmätningen, blir ett socialt tryck som påverkar levnadstempot och kan sägas utgöra en samhällsändring. På makronivå kan förändringen konstateras leda till att samhället är på väg mot en tidskultur av konkurrens med bristande tidsvälbefinnande och en dominerande tjänstesektor av många som arbetar men under mycket skiftande arbetsvillkor. Även på mesonivå påverkar denna förändring till exempel organisationernas öppettider till följd av ett samhälle som är konstant igång där allt fler aktiviteter är samtida och inte längre tidsbundna (Heidegren, 2014).

Förändringens påverkan på mikronivå påverkar hur individer väljer och blir tvungna att använda sin tid samt att individens fritid i allt större utsträckning tappar sin status som just fritid (Heidegren, 2014). Arbete fyller inte bara finansiella behov eller önsningar utan även existentiella behov. Arbete gynnar en framtidstro eftersom arbete möjliggör utveckling som många vill åt, det ger en tryggare rutin, visar på att vi tar oss framåt samt tillåter oss finnas i en organiserad tillhörighet och inte riskera att bli utanför. Detta leder till att arbetsrelaterade tankar, såsom exempelvis förberedelse av möten, den omöjliga kollegan eller oro inför det nya kontorslandskapet, tilldelas en omfattande plats dagligen genom sociala interaktioner och det egna tänkandet. Den dagliga tiden som ägnas åt dessa tankar och interaktioner registreras som arbetstid och ger en upplevelse av gränslöst arbete som tar upp all tid. Tid som annars skulle beskrivas som fritid (Jönsson, 2019). Jönsson ifrågasätter tanken om att det är just tiden som rinner iväg och ger upphov till upplevelsen av att ha lite tid. Istället talar hon om att det är bristen på tillit och trygghet som utmynnar i dessa känslor, och något vi som individer bör skapa eftersom det inte är något som fylls på automatiskt såsom tiden gör (Jönsson, 2023). Diskussionen Jönsson för således till viss del individfokuserad på det utrymmet vi ger arbete i dagliga sociala interaktioner samt olika fixeringar och om framfart hos individen. En individuell fixering av att *leva i nuet* skapar en distansering från helheten och att varje misslyckande därför tillges en skev alltför stor proportion. Den andra fixeringen berör individens *ego* om att ett för stort fokus på egot ingen finns där att rädda en om framtiden dalar. Sista tredje farliga fixeringen beskrivs som *kunskaps-förvillelser*, där man genom att tillskriva en oförtjänt respekt för alternativa sanningar tillslut leder till att man inte alls vet vad som går att lita på (Jönsson, 2019). När det som Arlie Russel Hochschild beskriver som första skiftet, arbetet, utökar sin del i livet, komprimeras det andra skiftet som utgörs av obetalt hemarbete. Hemarbetet består av nödvändiga eller förväntade hushållssysslor eller omhändertagande av barn om man är förälder. När detta obetalda hemarbete komprimeras genom effektiva middagar eller förkortade godnattsagor, uppstår konsekvenser i form av ännu ett arbete som Hochschild kallar för tredje skiftet. Konsekvenserna kan bestå av barns uppror av den ofrivilliga överenskommelsen av

förändringen av effektiviserad tid med sina föräldrar och här innebär tredje skiftet hanteringen som föräldrarna till följd av förväntningar eller dåligt samvete mer eller mindre tvingas utföra. Detta innebär en förändring i hur tiden behöver användas och korrigeras utefter dessa förändringar i denna nya arbetsregim (Hochschild, 1997). Utöver detta tvingas individen skala av och prioritera bland sina sociala kretsar, och effektivisera personliga behov (Heidegren, 2014).

Tillväxtmanin, klocktiden och gränslösheten håller alla fullt fokus på den allra högsta nivån av Maslows behovstrappa om självförverkligande. Det finns en som beskrivet manisk vilja av att nå sin fulla potential genom tillväxt. Hur den fungerar är ju dock att behoven nedtill behöver vara uppfyllda för att nå denna allra högsta nivå. De behoven som återfinns allra längst ned som utgör just de fysiologiska grundläggande mänskliga behoven av mat, värme, sömn bland annat. Förutom dessa behöver även behoven i mitten om trygghet, gemenskap och ömsesidig uppskattning som medför självförtroende, att vara uppfyllda. Alla dessa behov kräver gott om upplevd tid för att tillfredsställas. Inte bara kraschar den översta nivån på basnivån till följd av att mellannivåerna inte tillgodoses, utan även basnivån som konstaterades ovan försöks effektiviseras genom snabba måltider och sömnbrist (Jönsson, 2019).

Fig. 3. Maslows behovstrappa.

Att relatera enligt stycket ovan till Maslows behovstrappa är inte helt oproblematiskt till följd av hur den kritiserats och kan anses förenklad. Maslows behovstrappa har kritiserats för att vara en förenklad modell som ibland förväxlas med teori utan gediget empiriskt stöd. Det har även omtalats om huruvida den verkligen tar tillvara på *alla* relevanta behov (Nilsson, 2014). Trots modellens begränsningar anser vi att den kan ge en övergripande illustration och förtydliga vad avser behoven som diskuteras i detta sammanhang.

5. Senmoderna fenomen

5.1 Prekariatet

Prekariatet utgör en ny utsatt tillvaro. Ekonomen Guy Standing (2013) beskriver hur prekariatet föds ur nyliberala ideer om hur nyckeln till tillväxt och utveckling utgörs av konkurrenskraft. Prekariatet kan således beskrivas som en produkt av globaliseringens omfattande samhällsförändringar. Konsekvenserna av dessa idéer var en mer flexibel och öppen arbetsmarknad där osäkerheter och risker istället flyttades över till arbetarna och deras familjer. Detta skapar i sin tur en än mer splittrad klasstruktur (Standing, 2013). Individualiseringen och riskernas förflyttning framgår även i utredningen ”Ett arbetsliv i förändring - hur påverkas ansvaret för arbetsmiljön” (SOU, 2017) som konstaterar den ökade förekomsten av oreglerade och flexibla anställningsvillkor på arbetsmarknaden.

Standing beskriver sju olika grupper i fråga om inkomst. Gruppen av eliten består av världens rikaste och mäktigaste medborgare och har stor makt och inflytande över samhället och dess institutioner. Vid sidan av eliten finns heltidsanställda tjänstemän som återfinns i statliga organ och andra större bolag och önskar ta sig till eliten. Vidare återfinns experterna och specialisterna som besitter spetskompetenser som säljs genom konsultarbete eller som egenföretagare och som inte har någon längtan efter traditionella anställningsavtal. Dessa personer säljer klockad arbetskraft mot ersättning för utförd tjänst. Den fjärde gruppen består av den gamla arbetarklassens kroppsarbetare med fast anställning. Människor i arbetarklassen säljer sin tillitsbaserad arbetskraft i form av pengar mot ansträngning. Detta var tidigare en stark solidarisk grupp som gav upphov till välfärdsstaten och regelsystem inom arbetsmarknaden men som senare tid förlorat sin enighet i takt med industrialismen. Det är under dessa fyra grupper av arbetsklasser som fem former av prekariserade klasser återfinns (Standing, 2013).

Inom prekariatet kan det däremot finnas betydande skillnader från person till person, men där alla delar en gemensam uppfattning av deras arbete. Detta beskriver Standing som; *“instrumentiellt (för överlevnad), opportunistiskt (man tar vad man kan få) och prekärt (otryggt)”*, (Standing, 2013, s. 27). En ungdom med tillfälliga småjobb skiljer sig markant från en invandrare som gör allt för överlevnad, oro för sociala systemet och ständigt kontaktsökande (Standing, 2013). Detta kan säga något om i vilken utsträckning individen är beroende av att sälja sin arbetskraft.

5.1.1 Utmärkande för prekariatet

Utmärkande för prekariatet är bland annat avsaknaden av de sju former av trygghet som Standing lyfter, i relation till arbete på den industriella spelplanen. Dessa berör; arbetsmarknad, anställning, yrke, arbetsplats, kompetensutveckling, inkomst och representation. Arbetsmarknadstryggheten innebär att det finns fullgjorda inkomstmöjligheter, vilket kan ses som basen i att människor ska ha en chans att försörja sig själva och sina familjer genom arbete. Anställningstryggheten utgör det kanske mest omtalade vad gäller prekariatet, det vill säga trygga arbetsvillkor såsom skydd mot godtyckliga avskedanden. Detta är ej att förväxla med yrkestyggheten som innebär tryggheten i att upprätthålla den inriktning en har i sin anställning och en stabilitet i kompetensfördelning samt möjlighet till inkomstmässig och statusrelaterad utveckling i sin profession. Den arbetsplatsrelaterade tryggheten innebär en trygghet av att vara skyddad mot arbetsrelaterade olyckor och sjukdomar som regleras av till exempel begränsad arbetstid och regler för säkerhet och hälsa. Kompetensutvecklingstrygghet belyser möjligheterna av att

utveckla och utnyttja nya och befintliga kompetenser. Inkomsttrygghet utgörs av en ekonomisk trygghet i relation till arbetsinkomsten och kan ta form genom fastanställd lön. Slutligen den sjunde formen av trygghet, representationstryggheten som berör tryggheten av att kunna göra sig hörd inom arbetsmarknaden genom exempelvis oberoende fackföreningar som följs av rättigheter till att få strejka. Standing belyser hur dessa olika former av trygghet kan ha stor påverkan på den anställdas välmående. I synnerhet belyser han hur just avsaknaden av dessa kan få förödande konsekvenser av de anställdas personliga mående och stressreaktioner. Vi kan förstå det som att tryggheterna i viss grad kan tas för givet av många arbetsklasser, men samtidigt vikten av dom genom att se konsekvenserna av bland annat prekariatet (Standing, 2013).

Arbetsrelaterad trygghet utgörs till viss del även av social inkomst eftersom alla människor är beroende av någon form av inkomst för att överleva. Standing delar upp begreppet social inkomst i sex komponenter. Egenproduktion är en komponent och består av de varor eller tjänster man producerar själv och som kan konsumeras eller användas som bytesvärde. Penningarvode är den kanske första typen av inkomst man kan komma att tänka på, och utgör den lön man tjänar för utfört arbete. Vidare beskrivs en tredje komponent i form av ett socialt ekonomiskt stöd av människor omkring en som i ekonomiskt osäkra stunder kan utgöra en resurs, både ekonomiskt och emotionellt. Tjänsteförmåner utgör också en komponent vid sidan av statliga förmåner, som exempelvis bidrag. Utöver dessa finns även de privata intäkterna från besparingar eller investeringar. Det centrala med att åskådliggöra dessa är eftersom de olika komponenterna är olika garanterade och säkra, vilket i sin tur även det utgör en trygghet och ett totalt värde av den social inkomsten. Till exempel innebär en inkomstbärgande väderberoende egenproduktion inte lika hög ekonomisk trygghet som en stabil lön genom långsiktiga avtal. Detta säger något om en individs ekonomiska förutsägbarhet, där prekariatet i högre utsträckning är sårbar ur många av de tidigare nämnda aspekterna. Trots vid en jämförelse av någon med lägre lön, har denna en mer stabil form av gemenskapstöd eller någon med likvärdig lön som kan ha ett flertal tjänsteförmåner. Detta innebär således att det inte enbart går att analysera de prekariserades penninginkomst, utan man måste beakta alla komponenter som tillsammans utgör en social inkomst såsom bristande gemenskapsstöd och tjänsteförmåner (Standing, 2013).

Utöver avsaknaden av arbetsrelaterad trygghet samt sårbara sociala inkomst, utmärks även prekariatet genom en saknad av yrkesbaserad identitet och att inte vara en fullvärdig medborgare eller neutraliserad medborgare. En yrkesbaserad identitet kan utgöras av bland annat en solidarisk arbetsgemenskap, karriärmöjligheter, traditioner och fasta arbetsformer med traditionella normer. För den prekariserade talas det istället om ett utanförskap och som tidigare nämnt en oförutsägbarhet. I denna aspekt kan de tänkas ta form i exempelvis oförutsägbar arbetsbelastning och instrumentalitet i de arbetsuppgifter som utförs. Att inte identifiera sig helt som en fullvärdig medborgare innebär en begränsad tillgång till rättigheter en medborgare har, såsom bland annat lika rätt inför lagbestämmelser och skydd mot brottslighet. Beroende på hur många rättigheter som saknas ses den prekariserade individen som antingen neutraliserad eller ofullständig medborgare (Standing, 2013).

Sammanfattningsvis kan vi konstatera hur prekariatet utgör en otroligt sårbar klass som påverkas hårt vad avser välmående till följd av den otrygghet, utanförskap och oförutsägbarhet de lever i som är återkommande i Standings beskrivande karaktäristiska av prekariatet (Standing, 2013).

5.1.2 Vem är prekariserad

Eftersom prekariatet påverkas av så många olika omständigheter och att det tar sig så olika uttryck, så kan vem som helst hamna i prekariatet. Prekariatet tar sig olika form, och i olika grader och kan därför infinna sig hos mer eller mindre alla individer (Standing, 2013).

Olika arbetsgrupper som i högre grad riskerar att hamna i en prekariserad situation är tillfälliganställda, deltidsanställda, egenföretagande i beroendeställning och praktikanter. De tillfälligt anställda har ett svagt band till produktionen, lägre inkomst i jämförelse med andra likvärdiga på arbetsplatsen samt begränsade karriärmöjligheter. För vissa kan en sådan typ av anställning innebära ett steg på väg in i arbetslivet, medan för andra ett steg nedåt i sin karriärbana som tvingas tas, vilket i sin tur begränsar möjligheten att ta sig upp igen. Inom denna typ av anställning finns olika typer. Experter och specialister som nämndes tidigare tar sig löpande an korta uppdrag och skulle därför kunna falla in under denna anställning. Det handlar dock om att ha ett i övrigt tillfredsställande socialt sammanhang såsom de faktorerna som nämndes tidigare, det vill säga en gedigen social inkomst, arbetsmarknadsrelaterad trygghet, yrkesidentitet eller känslan av att känna sig som en fullvärdig medborgare. Deltidsanställda riskerar också en prekariserad tillvaro. Denna anställningstyp är ett svar på den varufierade arbetstiden. Tid är numera pengar och detta leder till en tjänsteekonomi där deltidsanställda tvingas jobba mer än vad de får avtalad lön för. Arbetsgivaren kan dra nytta av de osäkra anställningsvillkoren och nyttja arbetskraft vid behov, samt skapa en situation där den anställda kan behöva till följd av sin osäkra anställning ständigt hålla sig uppdaterad och besitta någon form av spetskunskap för att försäkra sig om att behålla sin plats. Ytterligare en grupp utgörs av egenföretagare, men som är undantag från typfallet där många är egenföretagare är trygga och har en stark yrkesidentitet. En egenföretagare som är i riskzonen för prekariatet kan vara svårt att utskilja, men ofta kan man tala om att det är de som tillhandahåller tjänstearbete istället för tjänster men som är beroende av andra för att bli tilldelade uppgifter som de själva har begränsat inflytande över. Sista prekariserade gruppen är praktikanterna. Dessa utgör en modern grupp, inte sällan studenter som i slutet av sin utbildning utför ofta helt obetalt arbete mot sårbara och osäkra anställningsvillkor (Standing, 2013).

5.1.3 Prekariserad tillvaro

Både Heidegren (2014) och Standing (2013) beskriver att tiden i det moderna samhället innebär en oförutsägarhet. De förklarar hur det moderna samhällets konkurrens, tillsammans med den sociala accelerationen mynnar ut i ett kortsiktigt tänkande där de långsiktiga perspektiven suddas ut som i sin tur leder till att reflektion inte hinns med eller prioriteras (Heidegren 2014; Standing 2013). Utan reflektion eller långsiktiga perspektiv möjliggörs utfrysning av dem som inte klarar av att följa normerna (Standing, 2013). Detta beskriver Rosa (2013) som sociala sanktioner. Standing (2013) förklarar hur detta är en konsekvens av konkurrenssamhället reducerar empati, och istället blir ett agerande av att inte dela med sig av kunskap eller kontakter mer frekvent, eftersom det riskerar att någon annan kan dra nytta av något som kunna gynnat ens egna sociala status. Bristen på empati beskrivs alltså bero på en gemensam otrygg eller alienerad tillvaro, ett resultat av konkurrenssamhället och avsaknaden av en stabil yrkesgemenskap (Standing, 2013).

Otrygga anställningar, en oförutsägar framtid och bristande social samhörighet bidrar till en djupare självexploatering och uppgivenhet som riskerar att mynna ut i en upplevd vrede. Uppgivenheten i form av hopplöshet och en avsaknad känsla av medborgarskap ger även upphov till en känsla av anomi. Ett arbete som inte tillåter möjlighet till utveckling riskerar att ge en känsla av samhällelig utanförskap. Anställningens kroniska otrygghet som formas

av osäkra anställningsformer, normlöshet eller desperation kan översättas som en oro hos den prekariserade. Den alienerande delen av den prekariserade tillvaron kan förstås som en social utanförskap med bristande mening där de trots det och att de är styrda, uppmanas till att ha ett positivt mindset, vara tacksamma och nöjda (Standing, 2013). Detta kan tänkas bero på hur den moderna arbetsmarknaden framställs, vilket är genom obegränsade möjligheter. Däremot finns påtagliga krav på självmarknadsföring och nätverkande. Författaren Ivor Southwood (2011) beskriver att den uttalade möjligheten kontrasteras således mot det verkliga behovet av självansvar och anpassning till en konkurrensinriktad miljö. Standings (2013) förklaring av förväntan på ett positivt mindset kan således tänkas komma från den *marknadsförda* innebörden av den moderna arbetsmarknaden som Southwood (2011) beskriver, och som i realiteten innebär betydande konsekvenser för individen. Den marknadsförda bilden av den moderna arbetsmarknaden av oändliga möjligheter, präglas även inte sällan av om hur du kan “vara din egen chef”, eller arbeta flexibelt. Ett exempel som Southwood beskriver är att vara en virtuell assistent till en företagsledning. Den virtuella assistenten ingår i den prekariserade gruppen av beroende egenföretagare. Trots att företagsledningen inte sällan likställer sig med den frilansande assistenten vad gäller frihet och självständighet, menas denna illustration av egenmakt innebära ett falskt narrativ om jämlikhet mellan dessa. Tillvaron hos denna typ av beroende egenföretagare, präglas av ständig marknadsföring, oregelbundna arbetstider samt hantera flera arbetsuppgifter samtidigt som mynnar ut i en problematisk gränsdragning mellan arbete och fritid (Southwood, 2011). Detta menar Standing skapar ett etiskt vakuum. Det sociala och egna värdet genom status går inte att nås via arbete för de prekariserade. Detta eftersöks istället med ljus och lykta på annat håll som gör den prekariserade ständigt upptagen och samtidigt isolerad, med stor risk att aldrig lyckas (Standing, 2013).

Southwood menar att det prekariserade tillståndet präglas av en slags förutsägbar oförutsägbarhet. Tillståndet leder till ett beteende att ständigt vara beredd och anpassa sig till följd av dagens osäkra arbetsmarknad med tillfälliga anställningar och en konstant rädsla för att förlora jobbet. Det betonas en självständighet där den traditionella vägen, såsom införskaffande av högskoleutbildning och att söka sig till en etablerad karriär, inte längre innebär en garanti för stabilitet och framgång. Southwood ställer frågan om samhällsstrukturerna i ett modernt samhälle verkligen möjliggör för individer att kunna finna meningsfullhet i sina liv och en stabil tillvaro. Återigen skildras vad man kan kalla för en paradox mellan individens strävanden och samhällets förväntningar (Southwood, 2011). Paradoxen kan, i enlighet med Hans infallsvinkel, betyda att arbetslivets överdrivna nivåer på arbetet i sig samt prestation förvandlas till en form av självexploatering där den som exploaterar är parallellt den som blir exploaterad. Det liknas vid förövare och offer, då de inte längre är tydligt åtskilda (Han, 2020). Det innebär således att samtidigt som individen utnyttjar sig själv blir den utnyttjad av arbetsmarknaden, där det blir svårt att tydligt särskilja vem som är den som exploaterar och vem som är den som blir exploaterad.

5.2 Gränslöst arbete

Gränslöst arbete - en form av arbete, har uppstått tack vare den informationstekniska utvecklingen. Tidigare fanns avgränsade rum och platser tillägnade åt privatlivet men nu har det avlönade arbetet gjort sig tillkänna och tagit närvaro i dessa sfärer. Det blir även tydligt då det idag finns möjligheter för medarbetare att sköta privata ärenden, genom den uppkopplade arbetsplatsen (Aronsson et al., 2018).

Uppluckringen av tids- och rumsgränser har skett genom digitaliseringen vilket i sin tur innebär att den anställdes förhållningssätt till arbetet får allt större betydelse. Det är därför av vikt att lyfta fram extern samt intern reglering, där det antas ske en förskjutning från den förstnämnda till den senare, vilket dels innefattar att individen i större omfattning ges möjligheten till samt förväntas själv besluta när, var och hur individen ska arbeta. Intern reglering inbegriper ytterligare att krav på delaktighet tilltar samt att individen själv förväntas ta alltmer ansvar samt hantera sin tid och resurser vilket leder till att denne blir sin egen arbetsledare mer än tidigare. Det sker även ökade krav på att bedöma hur lång tid olika uppgifter tar för att hinna med arbetet för att undvika att det befläcker privatlivet. Följden blir mer möjligheter till självbestämmande i större utsträckning för såväl i yrket så som i hela livssituationen. Beroende på hur mycket individen är i stånd att formulera och använda strategier för att hantera den öppnare arbetssituationen - det vill säga avväga arbetsmängden samt balansera arbete och privatliv kan förskjutningen från extern till intern reglering antingen anta ett positivt eller negativt utfall. Vårt att lyfta fram är då den externa regleringen av den traditionella arbetstiden minskar, betyder detta inte nödvändigtvis att tiden spelar en mindre roll, snarare ökar kraven på tidsmedvetenhet hos individen (Aronsson et al., 2018).

När arbete i större utsträckning utförs utanför den gemensamma arbetsplatsen, förändras förutsättningarna för lärande och yrkeskunskande. Idag behöver medarbetare inte vara tillgängliga i en särskild fysisk miljö eller vid vissa tider på samma sätt som tidigare, genom digitaliseringen. Tekniken öppnar möjligheter att utföra arbete när och var som helst, vilket således påverkar både arbetstidens längd och förläggning. När gränserna för arbetets tidsmässiga- och fysiska placering blir alltmer flexibla, tenderar arbetsintensiteten och arbetstiden att öka, enligt flertalet tidigare studier. Resultatet kan utmynna i att en ny norm etableras som innefattar att arbeta mer än fyrtio timmar i veckan blir en del av den professionella identiteten (Aronsson et al., 2018).

Vidare sker en individualisering då individen på eget bevåg tvingas planera och utföra sitt arbete. Det ställer således andra krav på anställda som utvecklar nya yrkeskunskaper genom hanteringen av kraven. Variationen tekniska lösningar och efterföljande snabba förändringar av dessa innebär inte nödvändigtvis att det antas vara en merit att vara skicklig på teknik, utan kan istället verka som ett hinder för innovativt tänkande. Specifik teknisk kompetens tycks inte längre vara eftersträvaransvärt, utan det nya kravet tycks snarare vara att inneha förmåga att anpassa sig och lära nytt. Samtidigt blir de sociala relationerna viktigare i arbetslivet och blir mer specificerade samt tekniska medan de tekniska kunskaperna antar en mer allmängiltig och abstrakt form. Dessutom ställer det krav på människan att vara rörlig och obunden i relation till arbetet då villkoren ständigt förändras och att ingen förutom henne själv kan ansvara för detta. Exempelvis kan arbete försvinna med kort varsel och det räcker alltså inte längre att bara ha ett arbete och tonvikt ligger på att vara såpass flexibel att individen när som helst kan hitta ett nytt arbete (Allvin et al., 2006). Arbetslivet blir följaktligen ett personligt projekt där arbetet liknas en provisorisk mötesplats, som Allvin et al. uttrycker "*likt en centralstation där människor möts och interagerar på sin väg mot olika destinationer*" (Allvin et al., 2006. s, 170).

5.2.1 Olika former av gränslöshet

Tiden beskrivs även som mer och mer gränslös ur olika aspekter. Kamp, Lund & Hvid listar fem analytiska dimensioner. Vad gäller den rumsliga gränslösheten kan vi se hur arbetet flyttar in i hemmen, från att tidigare ha hållit sig på arbetsplatsen. Normer om arbetstiden är även dessa mer flytande som leder till en normalisering av extratimmar. Av detta följer en oförutsägbarhet i vart och i vilken omfattning arbetet kommer ske (Kamp, Lund & Hvid, 2011).

Vidare till den organisatoriska gränslösheten följer en ovisshet genom att den skarpa åtskillnad i planering och utförande som tidigare förelåg, raserats. Trots att det går att vi har en välutvecklad informations- och kommunikationsteknik (IKT) som förenklar, följer konsekvenser av ett ökat självansvar med högre krav på förmåga att kunna delta i planering och beslutsfattande, visa engagemang och initiativförmåga (Kamp, Lund & Hvid, 2011). Detta bekräftas även av Southwood som understryker hur den moderna arbetskulturen formar en identitet där arbete inte längre är något man gör, utan snarare något man är (Southwood, 2011). Detta kan enligt Ehrenberg problematiseras då han menar att depression tilltar då disciplinsamhällets bud och förbud ersätts av initiativ och egenansvar. Insjuknandet är inte på grund av överdriften av initiativ eller ansvar, utan snarare av prestationskravet som är det senmoderna arbetslivets nya regler (Han, 2020). Utvecklingen har skapat mer komplexa arbetsuppgifter där IKT möjliggör samordning av aktiviteterna samt samarbetet som i sin tur lägger en god grund för multi-tasking (Kamp, Lund & Hvid, 2011).

Till den subjektiva gränslösheten hör en förändring av arbetstagarens arbetsmoral genom att blir mer självständig och i högre grad avskild från det kollektiva som bildas genom en regelbunden gemensam arbetsplats med samma kollegor. Konsekvensen av denna gränslöshet är utökade krav på samordning med andra kollegor samt att människor har en mer situativ identitet där de riktar större uppmärksamhet mot de möjligheter som finns i nuet än mot långsiktiga karriärsperspektiv (Kamp, Lund & Hvid, 2011).

Nästa typ av gränslöshet belyser förändring av kulturella gränser som går mot en mer värdebaserad ledarskapsstil där teamkänsla, passion och själ i arbetet värderas på bekostnad av mer traditionella värden som solidaritet och disciplin. Genom att skapa en starkare gemenskap ökar i sin tur även medarbetarnas motivation att engagera sig och identifiera sig med arbetsplatsen som får konsekvenser av att i högre grad suddas ut gränserna mellan privatliv och arbetsliv (Kamp, Lund & Hvid, 2011). Om än omedvetet resulterar detta i att en viss reglering av fritid sakta växer fram. Det ökade förväntade kollektiva och subjektiva engagemanget förutsätter en bland annat förväntad återhämtningstid. Ett subjektivt exempel skulle kunna vara hur medarbetaren begränsas till att lägga sig tidigt på söndagar för att inte vara trött på måndag, eftersom då kommer det förväntade engagemanget inte kunna uppfyllas. Ett kollektivt exempel skulle kunna vara deltagandet i arbetsaktiviteter där du förväntas delta, såsom after-works, frukostar eller liknande. Det skapar en osynlig norm och förväntningar på arbetstagaren.

Den sista dimensionen Kamp, Lund & Hvid listar berör den politiska gränslösheten. Den politiska gränslösheten uppmärksammar en avsaknad av tydliga politiska eller reglerande gränser inom arbetslivet som reglerar arbetsvillkor. Detta komplicerar etablerandet av kollektiva normer över standarder i det moderna arbetslivet som resulterar i ett ökat ansvar hos individen själv att hantera utmaningar (Kamp, Lund & Hvid, 2011).

Bodil belyser hur vi bör lyfta och idealisera variationer av arbetets art för att ta hänsyn till individers olika upplevelser av god tid. Alla individer har olika behov och preferenser vad gäller lönearbetet och genom att ta hänsyn till detta nås enklare en upplevelse av att ha gott om tid, och således även en god work life-balance (Jönsson, 2019).

Del III Analys och diskussion

6.1 Analys och diskussion

I detta avsnitt återkommer vi till frågeställningen vi introducerade i uppsatsens första del:

Hur ser samspelet ut mellan Rosas syn på begreppen; social acceleration, resonans och tid med de arbetsrelaterade samhällsfenomenen; gränslöst arbete och prekarisering?

Uppsatsen kommer fortsättningsvis ta fasta på Rosas behandlade begrepp; social acceleration, resonans och tid. Målet är att se vad dessa begrepp kan tillföra läsningen av centrala diskussioner och förhållanden i arbetslivet idag som utgör våra två valda fenomen. Ett av fenomenen är prekarisering, som i synnerhet beskrivits av Standing (2013) och Southwood (2011). Det andra fenomenet som ställs mot begreppen är gränslöst arbete där avstamp till stor del tagits från Allvin et al. (2006) och Aronsson et al (2018). Vårt motiv är att genom en annan lins läsa dessa fenomen parallellt med Rosas begrepp. Det är alltså inte vårt mål att kritisera forskarna bakom beskrivningarna till fenomenen, utan snarare problematisera dessa forskares tankar mot nya idéer och begrepp som tidigare inte refererats till. Detta är vad vi önskar tillföra i forskningen och redogöra för i kommande avsnitt och på så sätt fördjupa vår förståelse för arbetslivet och förhållanden i dagens samhälle.

Rosa argumenterar för att den sociala accelerationen av samhällsliga processer av bland annat teknologiska och ekonomiska förändringar har en direkt inverkan på upplevelsen av tid. På så vis determineras den sociala tiden av givna sociala former som kan kallas för den konstgjorda tiden. Intressant är dock hur mycket man som individ kan förväntas påverka sitt hanterande av den accelererande situationen. För att besvara det är det av vikt att förstå varför vi blir individualiserade. Vi har i teorin belyst hur detta beror på att det är för riskabelt att följa en bestämd plan på grund av den oförutsägbarhet som råder i både anställningar samt i livet som helhet. Detta gör att vi istället skapar oss en situativ identitet och lever för nuet. Det finns å ena sidan vad som går att beskriva som ett tvång inifrån, en stark vilja och ett existentiellt behov av arbete och organisering. Individer behöver få känna sig behövda och inte känna utanförskap. Å andra sidan finns de konstaterande tidsmässiga disciplinära tvång utifrån genom samhällsliga förväntningar som följs av den sociala accelerationen samt kapitalismens konkurrens. I detta utifrån kommande tvång är det svårt om inte omöjligt för somliga att ha en bestämd plan för sin framtid, just till följd av den osäkerhet och oförutsägbarhet den inkluderar. Dessa förväntningar leder till en förväntan av acceptans och glädje av individen som prestationssubjekt där den blir sin egen entreprenör, där det kan antas att denne bör agera autonomt, flexibelt och inte kan anta att organisationen upprätthåller dennes karriär.

I det gränslösa arbetet kan detta betyda att det finns vaga referensramar för hur mycket individen bör och kan arbeta, då en central aspekt som framkommer i det moderna arbetslivet är betoningen på autonomi och anpassning, där kravet utifrån även skapar ett krav inifrån att upprätta den givna rollen entreprenör och alltid förväntas vara anställningsbar och benägen att röra sig mellan olika referensramar. Detta upprättande resulterar i att individen ständigt arbetar mer, eller i varje fall låta arbetet infiltrera privatlivet. Både de tidsdisciplinära tvången inifrån och utifrån kan beskrivas just som orubbliga behov och tvång. Denna förväntan på flexibilitet kan innebära en större autonomi hos individen som initialt upplevs positiv och som kan liknas vid ett närmande av självförverkligande, men också kan ge möjligheter för individen att utveckla och anpassa sig till olika arbetsuppgifter och sammanhang.

Det responsiva förhållandet till världen som innebär trygghetsskapande riskerar dock att hamna mellan stolarna i fokuset på självförverkligandet. Låt oss friska upp minnet med exemplet om vad bagaren och degen samt programmeraren och koden, hade gemensamt. Rosa beskriver hur de i likhet förvärvar ett responsivt material vid utförandet, då uppgifterna kan möta hinder eller motstånd, vilket förhindrar att arbetet blir till en enkel ren rutin och därmed en resonanserfarenhet. Inom det gränslösa arbetet, till exempel administration, kan en

uppgift som blivit bemästrad och förutsägbar just leda till en enkel rutin och således en avsaknad av resonanserfarenhet. En arbetsuppgift som kräver betänketid och inget automatiserande är det som annars ger upphov till resonans. Resonans kan därav skapas i en anställning genom en stark förbindelse mellan det man skapar eller hanterar i sin yrkesroll och sin yrkesstolthet. Det responsiva förhållandet till världen bortses mer och mer främst hos de prekariserade och hos den utbredda arbetarklassen som genom industrialiseringen tappat sin yrkesstolthet och blivit varufierade genom att få betalt för utfört arbete, och inte längre för deras arbetstid. På så sätt skapas inte längre samma meningsfullhet, som innebär ett undvikande av känslor som alienation och främlingskap. Det skapar därmed en kontradiktion där en gränslös arbetsvariation kan ge resonanserfarenhet men samtidigt en rotlöshet och problematik kring distinktionen mellan arbete och privatliv, och/eller kravet att ständigt arbeta mer i konkurrenssamhället. Accelerationsprocessen bidrar följaktligen till en ökad social konkurrens där de med privilegier tvingas hålla jämna steg med förändringarna, medan andra grupper, kallade prekariatet, inte ens börjar springa i kapplöpningen om status och resurser. Prekariatet utmärker sig genom att inte investera i den ökande kampen på arbetsmarknaden och i samhället som helhet, och anses som de synligaste offrena för accelerationsprocessen då de i vår mening kan anknytas till Rosas uttryck om de som tar avstånd från arbetsmarknaden genom att "inte ens börja springa". Denna grupp, som redan har hamnat efter på grund av brist på resurser, utsätts alltmer av den sociala acceleration genom att den skapar ökad tidspress vilket leder till ett enormt tryck att öka sitt individuella livstempo för att undvika social marginalisering. Accelerationen utgör knappast ett stöd för dessa då den snarare bidrar till en ännu mer marginaliserad grupp.

Det går inte att bortse ifrån det faktum att upplevelsen av tid samt hur vi organiserar oss efter tid, påverkas om än inte bestäms av samhällsstrukturen vi lever i. Självklart går det till viss del att navigera i det som sker inifrån, såsom vår inställning till flexibilitetens autonomi. Å ena sidan menar Rosa att människorna i det moderna samhället faller offer för det så kallade tysta normativa våldet. Å andra sidan talar Rosa om hur en medvetenhet kan innebära att man inte passivt låter sig själv inte reagera på sin omgivning. Förslag på hur detta skulle kunna göras är genom att uppmärksamma vår tidsupplevelse. Genom att skapa en medvetenhet om vad som upplevs tar upp mycket tid, möjliggörs det att se över problemet på en mikronivå där eventuella fixeringar hos somliga skulle kunna analyseras och således göra något åt. På så sätt menar vi att en medvetenhet är önskvärd. Samtidigt bör ju det rimligaste sättet om den sociala accelerationens påverkan till största del beror på individerna, vara att söka efter ett givet slutmål. För isåfall har individen ju en stabil framtid. Detta tycker vi kan förklara den individualisering som sker, hur den har ett starkt sammanband med den tidsuppfattning som sägs gå mer och mer mot en så kallad tidlös tid. Att ha ett framtidstänk bestående av bestämda mål och planer är lättare sagt än gjort i ett flexibelt och konkurrerande samhälle där man förväntas flyta med i nuet, för stunden. Att således beskriva den förkortade tidsupplevelsen som ett eventuellt "hjärnsnöje" vänder vi oss emot. Vi vill belysa hur det blir problematiskt att hålla fokus på hur människan själv kan tänka för att orientera sig i det moderna samhället vi lever i, då vi menar att detta inte utgör en rättvis utgångspunkt i relation till det begränsade handlingsutrymmet hos individen.

Det går att konstatera individens och samhällets roll som komplex i denna typ av fråga, som kan liknas vid hönan och ägget. Samtidigt menar vi att det finns otroligt starka sociala förväntningar som driver individen åt en viss riktning som i sig anses önskvärd för samhället, men desto mindre för individen själv.

Vi har kommit fram till att det är omdiskuterat vilken tidsuppfattning det moderna samhället har, där Rosa menar på att det moderna samhället mer och mer går mot att lämna den linjära tidsuppfattningen utan givet slutmål, mot tidlös tid. Hos uppfattningen av den tidlösa tiden utgörs inte klockan något av naturens gång, utan av konstgjord tid som präglas av ständig uppkoppling, tidskomprimering och diskontinuitet. Om det nu är så att det moderna samhället är på väg mot en sådan tid är det intressant att se hur fenomenen om det växande gränslösa arbetet samt prekariatet påverkas av att befinna sig i en sådan tid. Att leva i en tidsuppfattning av tidlöshet där allt sker samtidigt och saknar en kontinuerlig känsla av linjäritet riskerar i vår mening gränserna att suddas ut ännu mer. Arbetet blir mer och mer integrerat i livsrytmen, på vis bör det bli svårare att ge en linjär känsla av att arbetstiden passerat. I ett samhälle av tidlös tidsuppfattning förekommer ännu mer jobb dessutom som följer denna tidsrytm. Vissa behöver arbeta på dessa 24h öppna snabbmatsrestauranger, vara ständigt redo för att leverera mat eller få en körning, eller arbeta mot hetsiga deadlines för att inte riskera att bli utbytta till följd av osäkra anställningsvillkor. Den prekariserade gruppen riskerar således i det tidlösa samhället växa sig ännu större, till följd av ökat behov från samhället.

Vi kunde konstatera tidigare av Heidegren hur olika tidsuppfattningar är möjligt att råda i ett och samma samhälle samtidigt. I vår mening skulle den prekariserade klassen och de som utsätts för gränslöst arbete kunna förankras starkare i den tidlösa tidens tidsuppfattning, medan de övriga släpas efter och ännu finner sig i den linjära utan givet slutmål. Båda uppfattningarna innebär en ovisshet, men olika grad av vrede, utanförskap och hopplöshet. De prekariserade och med gränslösa anställningar är mer fast i samhällets regi, och har mindre handlingsutrymme över att styra eller organisera sig mot resonans i hjulets rullningar. I takt med att anställningarna blir mer och mer gränslösa och de prekariserade fler, kan vi förstå sambandet mot att vi går mot en tidlös tid. När individen behöver förhålla sig till kravet att vara ett flexibelt subjekt och ständigt vara på sin vakt vid att byta sysselsättning, skulle det å ena sidan inte nödvändigtvis vara något negativt, ifall det korrelerar med individens egna värderingar och driv att konstant "utvecklas" eller byta yrke/karriär. På det sättet kan det snarare följa individens egna mål och därför ej innebära problem. För prestationssubjektet som Han beskriver att individen tituleras som, skulle detta sätt att erfar sitt yrkesliv vara något som driver individen framåt och därmed aldrig slutar växa i sin karriär. På så sätt sker en koppling mellan yrket och en meningsfullhet vilket därmed kan innebära resonans.

Däremot, ifall denna konstanta flexibilitet inte är förenlig med individens intressen eller livsändamål, skulle det bidra till upplevelser av alienering från *tiden* och därmed en otillfredsställelse. Tidsaspekten i alieneringen kan te sig på så vis att arbetet aldrig känns meningsfullt då det alltid finns en risk att behöva byta snabbt. Rosa argumenterar för hur en "tröskel överskridits", vilket skulle kunna antyda den accelererande förändringen som fortgår i samhället och hur resultatet av denna innebär att förändringarna i ens arbetsliv vilar på en fundamental osäkerhet. Hur vi upplever tid utmanas i det moderna samhället, då vi inte längre kan vara helt säkra på att vi får stanna i den tjänst vi är på. Dessutom skapar accelerationen en känsla av brådska och osäkerhet, då vi ska vara beredda på att byta yrkesbana. Frågan man kan ställa sig då är huruvida den nuvarande tjänsten man befinner sig i blir något man investerar tillräckligt mycket i, om man ändå kan tvingas av tjänsten? Med hur individen investerar, syftar vi till i vilken mån genuint engagemang och kunskaper en arbetstagare kan tänkas dela med arbetsplatsen i sin tjänst, medveten om den osäkra anställningen. Vi har tidigare konstaterat hur de tidigare nämnda sociala accelerations konsekvenser mynnar ut i bland annat en påtaglig konkurrens, ett förkortat tänkande och sociala sanktioner för de som inte följer samhället, eller också företagets, normer eller förväntningar. Konkurrensen har vi konstaterat leder till att arbetstagaren inte "investerar" mer än nödvändigt, just till följd av att

reservera kunskap som annars kan riskera gynna andra. Andra som i det moderna samhället utgör en central konkurrens. Det finns inte längre ett "vi", en gemenskap. Det förkortande tänkandet kan enligt vår uppfattning vara en möjliggörande faktor till de kommande sociala sanktionerna på så sätt att det inte hinns med att reflektera över, ifrågasätta eller motsätta sig mot dessa, som kan bestå av social utfrysning.

6.2 Avslutande reflektioner

Den sociala accelerationen har utan tvekan satt sina spår och förväntas markera sitt revir ännu mer i framtiden beträffande individens tidsupplevelse och arbetsliv i stort. Rosa betonar hur samhällets krav på flexibilitet och ständig förändring skapar en osäkerhet och förkortar individens tidsplanering. Prekariatet och det gränslösa arbetet illustreras som konsekvenser av sociala accelerationen där autonomi leder till ökad arbetsbelastning och bristande möjligheter att särskilja arbete och privatliv. Den tidlösa tidsuppfattningen diskuteras som en möjlig riktning för det moderna samhället och dess påverkan på arbetslivet. Flera av de prekariserade kan argumenteras för redan ha hamnat i en tidlös tid då gränslöst arbete går mot att bli normen, medan övriga ett tag till fortfarande kan sägas leva i den linjära tidsuppfattningen. En central aspekt är individers svårighet att bilda långsiktiga mål och planer i det konkurrensutsatta och flexibla samhället. Det framhålls hur bristen på stabilitet kan skapa olika nivåer av hopplöshet och alienation, särskilt för dem som inte kan eller vill anpassa sig till den accelererande förändringen. Diskussionen tar även hänsyn till resonansfarenheten inom arbete där vissa uppgifter kan bli förutsägbara och därmed förlora sin meningsfullhet.

Avslutningsvis betonas behovet av medvetenhet om den pågående sociala accelerationen och dess påverkan på individens tidsuppfattning. Frågor om hur människor kan navigera genom denna förändring och möjligheten att skapa medvetna val i relation till tiden lyfts fram. Det finns en komplexitet kring individens och samhällets roll i det accelererande och gränslösa arbetslivet, där vi anser oss skymta en dystopi som går i linje med ordspråket: *Hjulet snurrar men hamstern är död.*

Detta arbete har varit meningsfullt för oss som individer i det snabbt föränderliga och moderna samhället där vi verkar, men inte minst som studenter på HR kandidatprogrammet som snart kommer att inta arbetslivet och engagera oss i dessa områden. Vi har genom denna studie haft givande reflektioner och erhållit insikter för oss att applicera i vårt arbetsliv, inte bara i rollen som arbetstagare, utan även aspekter av hanteringen av relationen mellan anställda och arbetsgivare. Genom denna studie har vi klargjort den sociala accelerationen som en central bidragande faktor till en förkortad upplevelse av tid, ökad utsatthet hos arbetsgrupper och hur detta kan påverka dessa i sin möjlighet till autonomi och resonans samt det gränslösa arbetet. De insikter arbetet med detta har givit oss kommer vara av stor vikt i vårt arbete då som även konstaterats att det mest troligt inte kommer deaccelerera, utan snarare gå mot en tidlös tid där sårbarheten gör sig ännu mer tydlig.

För att förtydliga HR:s roll, anser vi att det är av vikt att adressera utmaningarna i det accelererande samt gränslösa arbetslivet. HR:s arbete kan inkludera att främja flexibilitet, stötta anställdas förmåga att navigera genom förändring, samt skapa en medvetenhet om den pågående sociala accelerationen. Vi tror att fokus bör ligga på att utveckla strategier för att hantera ökad arbetsbelastning, främja arbetslivsbalans, och skapa en stöttande arbetsmiljö för att minska känslan av hopplöshet och alienation hos anställda. Dessutom är det viktigt att stärka relationen mellan arbetsgivare och anställda genom att integrera insikterna om den

pågående förändringen i arbetslivet. Dessa aspekter är självfallet svåra att få bukt med och utmanande att lägga på enbart HR, men ett steg i rätt riktning anser vi åtminstone är att synliggöra problematiken som råder.

6.3 Förslag på vidare forskning

Detta arbete har varit meningsfullt för oss som individer i det snabbt föränderliga och moderna samhället där vi verkar, men inte minst som studenter på HR kandidatprogrammet som snart kommer att inta arbetslivet och engagera oss i dessa områden. Vi har genom denna studie haft givande reflektioner och erhållit insikter för oss att applicera i vårt arbetsliv, inte bara i rollen som arbetstagare, utan även aspekter av hanteringen av relationen mellan anställda och arbetsgivare. Genom denna studie har vi klargjort den sociala accelerationen som en central bidragande faktor till en förkortad upplevelse av tid, ökad utsatthet hos arbetsgrupper och hur detta kan påverka dessa i sin möjlighet till autonomi och resonans samt det gränslösa arbetet. De insikter arbetet med detta har givit oss kommer vara av stor vikt i vårt arbete då som även konstaterats att det mest troligt inte kommer deaccelerera, utan snarare gå mot en tidlös tid där sårbarheten gör sig ännu mer tydlig.

Mot bakgrund till vår diskussion om hur accelerationen försätter individen i en accelererande situation, hade det varit intressant att se hur samhället arbetar för att erbjuda utbildning och kunskap som kan hjälpa utsatta och/eller prekariserade gruppen som är centralt för att behålla demokratin i ett konkurrenssamhälle. Vår analys och diskussion menar på att lägga över ansvaret på individen blir problematiskt. Folkbildning menar Harlin och Sandberg (2016) kan spela en central roll när man analyserar och försöker förstå de sociala och arbetsmässiga förändringar som sker i samhället eftersom det kan ge en känsla av att vara medborgare, och inte enskilda individer. Just om medborgarskap redogjordes i avsnitt *6.1.2 Prekariserad tillvaro*, där den prekariserade klassen i synnerhet kan uppleva en avsaknad eller neutralisering av sitt medborgarskap, i jämförelse med den så kallade eliten som anses som de mäktigaste medborgaren (Standing, 2013). Folkbildning handlar inte bara om att få möjlighet till kunskap, utan också om mänskliga möten som kan leda till ökad självkänsla. Detta belyser Harlin och Sandberg (2016) genom Honneths erkännandeteori (1995) om hur brist på erkännande från samhället och andra människor leder till försämrat självförtroende, värdighet och självkänsla. Detta erkännande beskrivs vidare hur det kan komma från självkänsla i en kärleksfull familj och nära vänner, självaktning genom berättigandet till rättigheter från lagar och slutligen självuppskattning genom erkännande från andra som en unik person genom mellanmänniska projekt (Harlin & Sandberg, 2016). Inte sällan utgörs prekariatet av grupper i utsatthet eller ensamhet, som inte kan argumenteras för har tillgång till dessa erkännanden. Således hade det varit mycket intressant i vår mening att djupdyka i hur folkbildning faktiskt används som en resurs i syfte att hjälpa människor anpassa sig till de drastiska förändringar som sker i arbetslivet.

Ett annat förslag på vidare forskning är hur denna studie kunnat legat till bakgrund för att genomföra en empirisk studie, nu när vi båda som skrivit denna uppsats av teoretisk karaktär har betydligt mer förståelse för området och begreppen i jämförelse med tidigare. Att genomföra denna studie empiriskt skulle kunna göras genom att intervjua människor i positioner som utsätts i synnerhet för dessa förändringar i arbetslivet. Intressant hade varit att intervjua till exempel lågavlönade eller rutinmässiga arbetare, där deras yrke riskerar att automatiseras eller prekariserade tillfälliga anställningar för att se deras inställning till social förväntad flexibilitet. Eller också hur företagsledningarna och hur man på en samhällslig nivå

arbetar med insatser och hur man ser på den utveckling som sker. Detta skulle kunna ge en djupare insikt som på ett gynnsamt sätt kompletterar teorin genom att närma sig eventuella förslag på lösningar.

Referenser

Adam, B. (2004). *Time*. John Wiley & Sons.

Allvin, M., Aronsson, G., Hagström, T., Johansson, G., & Lundberg, U. (2006). *Gränslöst arbete*. Stockholm: Författarna och Liber AB.

Alvesson, M., & Sköldberg, T. (2008). *Tolkning och reflektion* (2:a uppl.). Lund: Studentlitteratur.

- Aronsson, G., Gillberg, N., Mellner, C., Kecklund, G., Ljungberg, J., Toivanen, S. (2018). *Gränslöst arbete - En forskarantologi om arbetsmiljöutmaningar i anknytning till ett gränslöst arbetsliv* (1:a uppl.). Danagård Litho AB.
- Backman, J. (2016). *Rapporter och uppsatser* (3:e uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken : för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna* (4. uppl.), Lund: Studentlitteratur.
- Fejes, A., & Thornberg, R. (Red.). (2019). *Handbok i kvalitativ analys* (3:e uppl.). Stockholm: Liber.
- Friberg, F. (Red.). (2022). *Dags för uppsats* (4:e uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Grimen, H., & Gilje, N. (2007). *Samhällsvetenskapernas förutsättningar* (3:e uppl.). (S. Andersson, övers.). Göteborg: Daidalos AB.
- Han, B. (2020). *Trötthetsamhället*. (1:a uppl.). (O. Wallin, övers.). Stockholm: Ersatz.
- Heidegren, C. (2014). *Tid, sociologiska perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Heidegren, C., Wittrock, J. (2014). *Hartmut Rosa: Acceleration, Modernitet och identitet. Tre essäer*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.
- Hochschild, A. R. (1997). *The Time Bind: When Work Becomes Home and Home Becomes Work*. New York: Metropolitan Books.
- Jönsson, B. (2019). *Gott om tid*. Stockholm: Brombergs.
- Jönsson, B. (2023). *Guldkorn*. Stockholm: Brombergs.
- Kamp, A., Lambrecht Lund, H., Søndergaard Hvid, H. (2011). *Negotiating time, meaning and identity in boundaryless work*. *Journal of Workplace Learning*, Vol. 23 No. 4, pp. 229-242.
- Mertens, D. (2014). *Research and evaluations in education and psychology: intergrating diversity with quantitative, qualitative and mixed methods* (4:a uppl.). Thousand Oaks: SAGE publications Inc.
- Mogensen, L. (Värd). (2023, 22 september). Hartmut Rosa och resonansen [Poddsändning]. I *Filosofiska rummet*. Sveriges Radio.
<https://podcasts.apple.com/se/podcast/filosofiska-rummet/id292103484?i=1000628809327>
- Nilsson, B. (2014). *Gäller Maslows behovstrappa fortfarande?:*
<https://fof.se/artikel/2014/3/galler-maslows-behovstrappa-fortfarande/> [2023-12-15].
- Nyhlén, U. (1999). En text - flera metoder: Granskning av metoder för kvalitativ textbearbetning. i J. Lindén, G. Westlander, & G. Karlsson (Red.), *Kvalitativa metoder i arbetslivsforskning: 24 forskare visar hur och varför*. Stockholm: Rådet för arbetslivsforskning.
- Palm, J. (2018). *De oorganiserade: gig-ekonomin och den fackliga anslutningen*. Underlagsrapport till LO:s jämlikhetsutredning. Stockholm: Bantorget Grafiska AB.
https://www.lo.se/start/lo_fakta/de_oorganiserade_gig_ekonomin_och_den_fackliga_anslutningen
- Rosa, H. (2013). *Social acceleration: a new theory of modernity* (J. Trejo-Mathys, övers.). New York: Columbia University Press.

- Rosa, H. (2019). *Resonance: A Sociology of Our Relationship to the World*. (J. C. Wagners, övers.) Cambridge: Polity Press.
- Harlin, E-M, & Sandberg, F. (2016). Om erkännande och anställningsbarhet. I G. Berglund & A. Fejes (red.), *Anställningsbarhet: Perspektiv från utbildning och arbetsliv*. (2:a uppl.). Lund: Studentlitteratur
- SOU 2017:24. Ett arbetsliv i förändring – hur påverkas ansvaret för arbetsmiljön?. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2017/03/sou-201724/>
- Southwood, I. (2011). *Prekaritet 2.0*. (O. Söderlind, övers.). Hägersten: Tankekraft förlag.
- Standing, G. (2013). *Prekariatet: Den nya farliga klassen*. (J. Nordqvist, övers.). Lund: Arkiv förlag.
- Westlund, I. (2019). Hermeneutik. I Thornberg, R. (Red.), *Handbok kvalitativ analys* (3:e uppl.), (s. 72-89). Stockholm: Liber.